

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс (календар) на будь-яку дату. Якщо сальдо в активі платіжного балансу, це означає – підприємство неплатоспроможне.

Показниками низької платоспроможності підприємства є наявність: недоїмки з платежу до бюджету; прострочена заборгованість підприємства робітниками і службовцям із заробітної плати і прирівняних до неї платежів; непогашення у встановлений строк банківських кредитів; заборгованість постачальникам за матеріальні цінності і послуги, не сплачені в строк.

Таблиця 4.12

Платіжний баланс підприємства за 2018 р.

Актив			Пасив			
Наявні кошти для покриття заборгованості	Негайні та інші платежі		На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року
	На початок року	На кінець року				
1. Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції (Σ ряд.1160...1165)	1740	1792	1. Поточні кредиторська заборгованість за розрахунками (Σ ряд.1610...1630)	2500	3153	
2. Розрахунки з дебіторами, векселі одержані (Σ ряд.1125...1155)	8404	5423	2. Короткострокові кредити банків, векселі видані, інші поточні зобов'язання, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів до 12 місяців (Σ ряд.1600...1605, 1660...1690, 1665 до 12 місяців)	6576	7829	
Усього (ряд.1+2)	10144	7215	Усього (ряд.1+2)	9076	10982	
Сальдо (ряд.1695 – (Σ ряд.1125...1155))	672	5559				
Баланс	38588	42587	Баланс	38588	42587	

Відносний показник оцінювання платоспроможності підприємства характеризується рівнем поточної платіжної готовності (r), який визначається за формулою:

$$r = \frac{ГК}{(КЗ - ДЗ)} \times 100\%, \quad (4.40)$$

де, $ГК$ – залишок грошових коштів; $КЗ$ – кредиторська заборгованість; $ДЗ$ – дебіторська заборгованість.

Таблиця 4.13

Грошова платоспроможність підприємства за 2018 р.

Актив			Пасив			
Наявні кошти для покриття заборгованості	Негайні та інші платежі		На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року
	На початок року	На кінець року				
1	2	3	4	5	6	
1. Грошові кошти та їх еквіваленти (ряд. 1165)	1740	1792	1. Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування, кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці (Σ ряд.1620...1630)	1867	2627	
			2. Короткострокові кредити банків (ряд.1600)	325	2500	

Продовження табл. 4.13

1	2	3	4	5	6
2. Інші оборотні активи (ряд.1190)	-	-	3. Короткострокова заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, векселі видані, інші поточні зобов'язання, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів до 12 місяців (Σ ряд.1610...1615, 1660...1690, 1665 до 12 місяців)	6884	5855
3. Поточні фінансові інвестиції (ряд.1160)	-	-	4. Відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування, доходи майбутніх періодів понад 12 місяців (Σ ряд.1500...1525, або ряд. 1595)	11539	8815
Усього (ряд.1195 – (Σряд.1100...1155))	1740	1792	Усього (р.1900 – р.1495 – р. 1595)	9076	10982
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності (ряд.1195 – Σряд.1100...1155) / (ряд.1900 – р.1495– р.1595)	0,192	0,163			

Таблиця 4.14

Розрахункова платоспроможність підприємства за 2018 р.

Актив			Пасив		
Наявні кошти для покриття заборгованості	На початок року	На кінець року	Негайні та інші платежі	На початок року	На кінець року
1. Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції (Σ ряд.1160...1165)	1740	1792	1. Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування, кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці (Σ ряд.1620...1630)	1867	2627
2. Готова продукція (ф.5 ряд.900)	4486	3899	2. Короткострокові кредити банків (ряд.1600)	325	2500
3. Розрахунки з дебіторами, векселі одержані (Σ ряд.1125...1155)	8404	5423	3. Короткострокова заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, векселі видані, інші поточні зобов'язання, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів до 12 міс. (Σ ряд.1610...1615, 1660...1690, 1665 до 12 міс.)	6884	5855
4. Інші оборотні активи (ряд. 1190)	-	-	4. Відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування, доходи майбутніх періодів понад 12 місяців (Σ ряд.1500...1525, або ряд. 1595)	11539	8815
Усього (ряд.1195 – (Σряд.1100...1110 – ряд. 1103))	14630	11114	Усього (р.1900 – р.1495 – р. 1595)	9076	10982
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності (ряд.1195 – (Σряд.1100...1110 – ряд. 1103)/ (ряд.1900 – р.1495– р.1595)	1,61	1,01			

Таблиця 4.15

Майнова (потенційна) платоспроможність підприємства за 2018 р.

Актив			Пасив		
Наявні кошти для покриття заборгованості	На початок року	На кінець року	Негайні та інші платежі	На початок року	На кінець року
1. Векселі одержані, дебіторська заборгованість, гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, інші оборотні активи (Σ ряд.1125...1165,)	10144	7215	1. Кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування, кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці (Σ ряд.1620...1630)	1867	2627
2. Запаси, поточні біологічні активи (Σ ряд.1100...1110)	7672	11601	2. Короткострокові кредити банків (ряд.1600)	325	2500
3. Витрати майбутніх періодів (ряд.1170)			3. Короткострокова заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, векселі видані, інші поточні зобов'язання, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів до 12 місяців (Σ ряд.1610...1615, 1660...1690, 1665 до 12 місяців)	6884	5855
			4. Відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування, доходи майбутніх періодів понад 12 місяців (Σ ряд.1500...1525, або ряд. 1595)	11539	8815
			5. Власний капітал (ряд.1495)	17973	22790
Усього (ряд.1300 – ряд. 1095)	17816	18816	Усього (ряд. 1900 – ряд. 1495)	20615	19797
Коефіцієнт майнової (потенційної) платоспроможності (ряд.1300 – ряд. 1095) / (ряд. 1900 – ряд. 1495)	0,864	0,950			

Для оцінки й прогнозування платоспроможності підприємства у вітчизняній практиці використовуються такі показники:

- коефіцієнт абсолютної платоспроможності – відношення грошових коштів і їх еквівалентів до поточних зобов'язань;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами – частка власного оборотного капіталу в оборотних активах підприємства (без врахування витрат майбутніх періодів);
- коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності.

Рішення про визнання структури балансу незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним, приймається з урахуванням наявності реальної можливості підприємства відновити платоспроможність або реальної можливості втратити її протягом певного періоду часу. Тому в систему критеріїв оцінки структури балансу включений коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності, що характеризує наявність у підприємства можливості відновити (або втратити) через певний період часу свою платоспроможність.

Коефіцієнт відновлення та втрати платоспроможності характеризується відношенням розрахункового значення коефіцієнта поточної ліквідності до його встановленого значення, що дорівнює 2.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності ($K_{в.л.}$) розраховується, якщо хоча б один з вищезазначених коефіцієнтів має значення нижче нормативного. Він визначається за період, рівним шести місяцям, за формулою:

$$K_{в.л.} = \frac{K_{пл1} + \frac{6}{12} \times (K_{пл1} - K_{пл0})}{2}, \quad (4.41)$$

де, $K_{пл(0)}$ – значення коефіцієнта поточної ліквідності на кінець (на початок) звітного періоду; 6 – період відновлення платоспроможності в місяцях; 2 – нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості в підприємства відновити свою платоспроможність протягом півріччя.

Якщо коефіцієнти відповідають нормативним значенням, тоді розраховується коефіцієнт втрати платоспроможності за період, рівний трьом місяцям. Формула розрахунку аналогічна коефіцієнту відновлення платоспроможності, але період втрати дорівнює 3 місяці.

Коефіцієнт втрати платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості в підприємства не втратити платоспроможність у найближчі три місяці.

$$K_{втр.} = \frac{K_{пл1} + \frac{3}{12} \times (K_{пл1} - K_{пл0})}{2}, \quad (4.42)$$

Для своєчасного визначення формування незадовільної структури балансу, здатності в перспективі призвести до неплатоспроможності, для прибутково працюючого підприємства використовується *коефіцієнт Бівера* (K_B):

$$K_B = \frac{ЧП + A_M}{ПК}, \quad (4.43)$$

де, $ЧП$ – чистий прибуток; A_M – амортизація; $ПК$ – позиковий капітал.

Якщо значення цього показника протягом тривалого часу (1,5-2 року) не перевищує 0,2, це свідчить про формування незадовільної структури балансу.

За міжнародними стандартами значення коефіцієнта Бівера:

- менше 0,17 дозволяє віднести підприємство до високої групи «ризик» втрати платоспроможності, тобто рівень його платоспроможності є низьким;
- від 0,17 до 0,4 дозволяє віднести підприємство до середньої групи «ризик» втрати платоспроможності, тобто рівень його платоспроможності є низьким;
- понад 0,4 дозволяє віднести підприємство до низької групи «ризик» втрати платоспроможності, тобто рівень його платоспроможності досить високий.

Показником ознак загальної неплатоспроможності ($H_{заг.}$) за наявності простроченої кредиторської заборгованості є різниця між сумою наявних у підприємстві коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань, що визначається за формулою:

$$H_{заг.} = \phi.1(\sum \text{ряд.1030,1035,1160,1165}) - (\text{ряд.1595} + \text{ряд.1695}), \quad (4.44)$$

Система показників Бівера

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендовані значення показників		
		група I – стійкий фінансовий стан	група II – за 5 років до банкрутства	група III – за рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	ф.2 ряд. 2350 + ряд. 2515 / ф.1 ряд. 1595 + ряд. 1695	0,4 - 0,45	0,17	-0,15
Коефіцієнт загальної ліквідності	ф.1 ряд. 1195 / ряд.1695 + ряд.1595	≤ 3,2	≤ 2,0	≤ 1,0
Коефіцієнт капіталу за чистим прибутком	(ф.2 ряд. 2350 / ф.1 ряд. 1900)×100	6 – 8	4	-22
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	ф.1 ряд. 1595+1695/ ряд.1900	≤ 0,37	≤ 0,50	≤ 0,80
Коефіцієнт покриття активів власним (чистим) оборотним капіталом	ф.1 ряд. 1195 – ряд.1695 / ряд. 1300	0,4	≤ 0,30	≈ 0,06

Якщо має місце позитивне значення $H_{заг.}$, тоді підприємство вважається повністю платоспроможним.

Таблиця 4.17

Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку	2018 р. (+,-) до				
		2016р.	2017р.	2018р.	2016 р.	2017 р.
Поточна неплатоспроможність ($H_{заг.}$)	ф.1 (Σ ряд.1030,1035,1160,1165) – (ряд. 1595+ ряд. 1695)	-4543	-11824	-10954	-6411	870
Критична неплатоспроможність:	$K_{з.л.} > 1,5-2,0; K_{заб.} > 0,3$					
- коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{з.л.}$)	ф. 1 ряд. 1195 / ряд.1595 + ряд.1695	0,586	0,864	0,950	0,364	0,086
- коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом ($K_{заб.}$)	ф. 1 ряд.1495+ ряд.1595 - ряд.1095 / ряд.1195	-0,69	0,49	0,42	1,11	-0,07
Надкритична неплатоспроможність	$K_{з.л.} < 1$					
Коефіцієнт відновлення платоспроможності ($K_{в.л.}$)	$K_{в.л.} = \frac{K_{нл1} + \frac{6}{12} \times (K_{нл1} - K_{нл0})}{2}$	0,329	0,502	0,497	0,168	-0,005
Коефіцієнт втрати платоспроможності ($K_{втр.}$)	$K_{втр.} = \frac{K_{нл1} + \frac{3}{12} \times (K_{нл1} - K_{нл0})}{2}$	0,089	0,174	0,054	-0,035	-0,12

Оцінка платоспроможності підприємства передбачає вивчення й аналіз причин фінансових ускладнень підприємства. Як правило, причинами неплатоспроможності є: невиконання плану з випуску й реалізації продукції; порушення структури й асортименту продукції, зниження її якості; збільшення собівартості продукції; недотримання режиму економії; недовиконання плану прибутків й як результат – недостача власних джерел самофінансування; інфляційні процеси й податкова політика, зокрема високий відсоток оподаткування; відволікання коштів у наднормативні запаси сировини, матеріалів, готової продукції; в умовах конкуренції втрата каналів реалізації й постійних

покупців, замовників; неплатоспроможність самих покупців і замовників; низька оборотність оборотного капіталу.

Здатність підприємства забезпечувати нормальний хід господарської діяльності, обумовлена формуванням фінансового потенціалу, який в короткостроковому періоді дозволяє приймати обґрунтовані рішення у сфері управління фінансовими ресурсами, і, є однією з передумов досягнення бажаних цілей щодо взаємозв'язку ліквідності та платоспроможності підприємства.

Метою формування фінансового потенціалу ніколи не буде залучення фінансових ресурсів лише для простого відтворення. Оскільки фінансовий потенціал підприємства об'єктивно знаходяться в динаміці, значна частка фінансових ресурсів постійно спрямовується в кругообіг операційно-інвестиційного ланцюга, через рух грошових (фінансових) потоків, зміну його складових, форм відносин та середовища, змінюючись з грошової на матеріальну, з матеріальної на фінансову форму і навпаки. Здатність авансувати фінансові ресурси в операційно-інвестиційний цикл (запаси, обладнання, тобто в матеріальні оборотні й основні засоби), трансформуючи їх у власні ресурси (дохід, дебіторську заборгованість, фінансові інвестиції), фінансовий потенціал забезпечує безперервність та стабільність руху грошових (фінансових) потоків. Практично власні фінансові ресурси – це той єдиний елемент фінансового потенціалу, з мінімальним фінансовим лагом, мобілізує резерви необхідні для стабілізації фінансової діяльності підприємства.

Відповідно, як і всі системи, фінансовий потенціал підприємства підлягає головній меті – забезпеченню зростання ринкової вартості суб'єкта господарювання через визначенні цільові системоформуючі інструменти (тобто взаємозв'язок між показниками ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості), як якісні параметри фінансових резервів щодо розширення функціональних меж підприємства та відтворення діяльності в часовому просторі (коротко-, та довгостроковому періодах).

Фінансовий потенціал підприємства – якісна характеристика фінансового стану суб'єкта господарювання, виражена спроможністю генерувати певний обсяг фінансових (грошових) потоків, достатній для реалізації передбачених його економічною стратегією програм і заходів, а також відшкодування використаних (залучених за рахунок усіх джерел) фінансових ресурсів і витрат на їх залучення, не погіршуючи при цьому фінансову стійкість. Це – сукупність фінансових ресурсів, що знаходиться у розпорядженні підприємства, а також здатність до їх простого та розширеного відтворення з метою забезпечення стійкого, динамічного та збалансованого розвитку підприємства.

Забезпечуючи можливість трансформації ресурсного і виробничого потенціалів у результати діяльності підприємства, фінансовий потенціал виступає в ролі важеля, що формує механізм динамічної зміни ресурсів у результаті діяльності підприємства, і, таким чином, визначає пріоритетний вибір джерел фінансування, відповідно до потреб виробництва, акумулюючи власні ресурси за рахунок скорочення залучених, зменшуючи витрати на покриття зобов'язань, підвищуючи ліквідність.

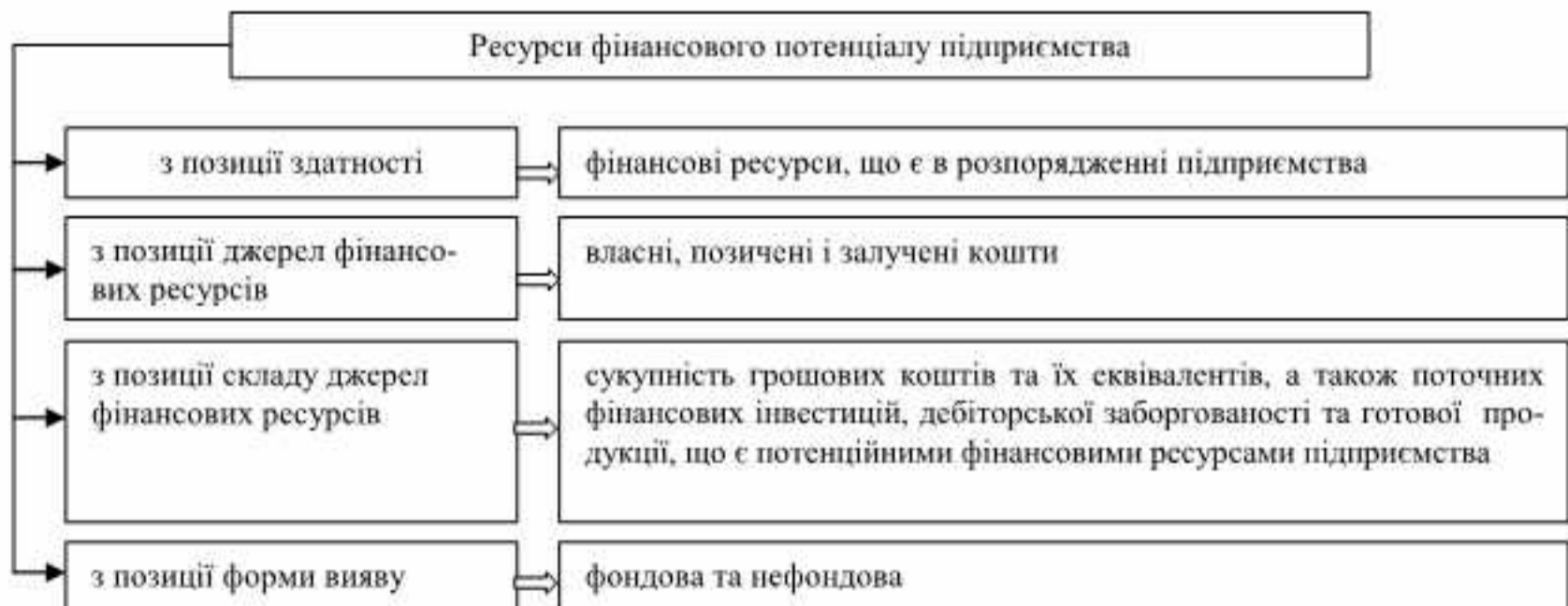
На шляху формування фінансового потенціалу підприємства існують певні проблеми забезпечення власними та залученими ресурсами, які розглядаються не у відсутності, а формах та методах їх розподілу. Так, у системі формування фінансового потенціалу залучення ресурсів відбувається за такими видами:

- власні джерела фінансових ресурсів;
- кошти державного бюджету;
- вільний доступ до кредитів державних та комерційних банків.

Можливими причинами, що впливають на формування фінансового потенціалу у частині змін джерел фінансових ресурсів підприємства є:

- дефіцит ресурсів, який спричиняє недофінансування потреб у сфері матеріального виробництва;
- використання коштів не за призначенням;
- значні розміри боргів та проблеми з їх обслуговування;
- невисокий рівень капіталізації банківської системи;
- зростання відсоткових ставок за користування короткостроковими кредитами;
- зменшення обсягів довгострокового банківського кредитування;
- зростання інфляції та різкі зміни курсу національної валюти;
- вплив фінансових активів за кордон;
- викривлення звітності та можливі фінансових махінацій.

Сукупність фінансових можливостей підприємства, яка сконцентрована у фінансових ресурсах, вказує на наявність у нього статичного характеру, які в будь-який момент можуть бути мобілізовані з чотирьох позицій для руху наявного фінансового потенціалу (рис. 4.10).

Рис. 4.10. Наявні ресурси фінансового потенціалу підприємства

Умови діяльності підприємства впливають на процеси трансформації фінансової стратегії, а тому, внутрішня політика підприємства залежить від стану використання фінансових ресурсів за напрямками:

- політики управління оборотними активами, кредиторською та дебіторською заборгованістю, яка передбачає мобілізацію й ефективне викорис-

тання всіх наявних фінансових ресурсів, мінімізацію витрат на залучення їх додаткових обсягів;

- інвестиційної політики, яка забезпечує створення та придбання необхідних підприємству активів, дозволяє підтримувати конкурентоспроможність, нормальне функціонування та здійснювати економічний розвиток;

- кредитної політики, яка оптимізує вартість залучення та використання кредитних ресурсів державних та комерційних банків;

- облікової політики, яка орієнтує на повне та своєчасне управління господарськими процесами, забезпечення необхідною та достовірною інформацією про реальні фінансові процеси підприємства;

- податкової політики, яка дозволяє використовувати існуючі податкові пільги та мінімізувати витрати на виконання своїх податкових зобов'язань.

Чинники зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, які безпосереднього впливу на формування фінансового потенціалу представлені на рис. 4.11. Експрес-аналіз фінансових показників наведений в табл. 4.20, дозволяє ідентифікувати ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість з метою віднесення до певного рівня фінансового потенціалу підприємства.

Отримані результати фінансового потенціалу підприємства поділяють його на такі рівні:

- високий рівень – діяльність підприємства прибуткова, його фінансове становище стабільне;

- середній рівень – діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стабільність залежить від змін внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;

- низький рівень – підприємство є фінансово нестабільним.

Для встановлення важливості та вагової значимості окремих чинників впливу на спроможність генерувати чисті фінансові (грошові) потоки, необхідно використовувати методи регресійного аналізу щодо ресурсів, які формують фінансовий потенціал підприємства.

Це сукупність земельних, трудових, матеріальних ресурсів та нематеріальних активів в грошовому вимірі (рис. 4.12).

Грошова оцінка земель поділяється на наступні два види:

- нормативну – визначається за встановленими нормативами доходу із земельної ділянки (при обчисленні розмірів земельного податку, орендної плати за земельні ділянки, державного мита, втрат виробництва, розробці механізмів та показників економічного стимулювання, раціонального використання та охорони земель);

- експертну – здійснюється із застосуванням експертами відповідних підходів, методів і оціночних процедур, із оформленням їх у вигляді звіту. Застосовується при відчуженні та страхуванні земельних ділянок; встановленні розміру застави при кредитуванні; визначенні вартості земельних ділянок у випадку реорганізації тощо.

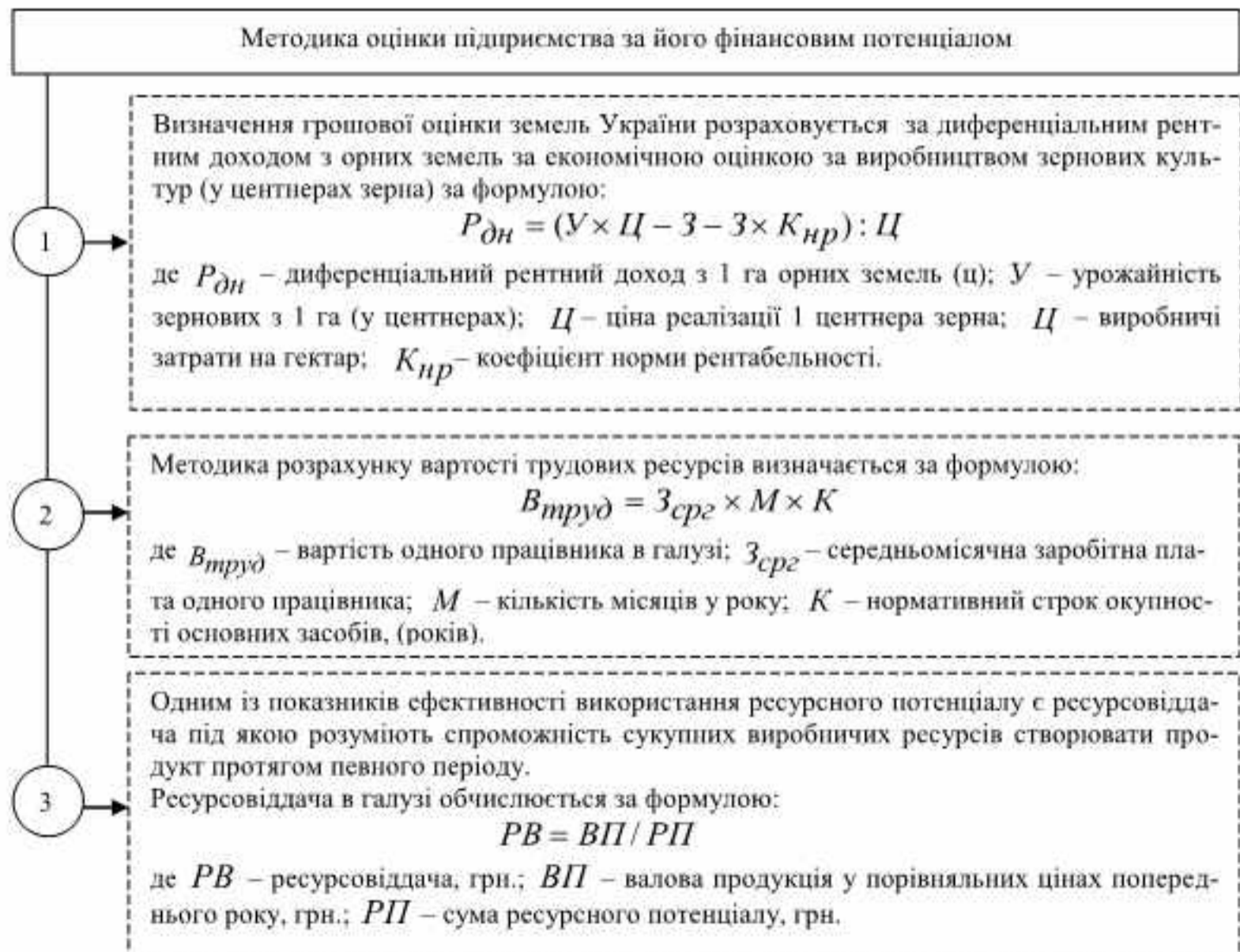

Рис. 4.11. Чинники впливу на формування фінансового потенціалу підприємства

Рейтингова оцінка фінансового потенціалу підприємства за показниками ліквідності та фінансової стійкості

Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Рівень оцінки фінансового потенціалу підприємства		
		Низький	Середній	Високий
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кавт)	(ряд. 1495+1525+1630+1690) / ряд. 1900	< 0,3	0,3–0,5	> 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності (Кзал)	(ряд. 1595 + 1695) / ряд. 1900	> 0,5	0,3–0,5	< 0,3
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (Ко)	ряд. 1495 – 1095) / ряд. 1195	< 0,05	0,05–0,1	> 0,1
Коефіцієнт самофінансування (Ксамоф.)	ряд. 1495/ ряд. 1595 + 1695	< 0,5	0,5–1,0	> 1
Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзаг.лік.)	ряд. 1195 / ряд. 1595	< 1,0	1,0–2,0	> 2,0
Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшв.лік.)	[(ряд. 1195 – 1100)] / ряд. 1595	< 0,4	0,4–0,8	> 0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабс.лік.)	(ряд. 1160 + ряд. 1165) / ряд. 1595	< 0,1	0,1–0,2	> 0,2
Рентабельність сукупних активів (Рсук.ак.)	ф.2 ряд. 2290 (2295) / ф.1 ряд. 1900	< 0,05	0,05–0,1	> 0,1
Рентабельність власного капіталу (Рвл. кап.)	ф.2 ряд. 2350 / ф.1 ряд. 1495	< 0,1	0,1–0,15	> 0,15
Ефективність використання активів для виробництва продукції (Е ак.)	ф. 2 ряд. 2000 / ряд. 1900	< 1,0	1,0–1,6	> 1,6

Рис. 4.12. Етапи методики оцінки підприємства за фінансовим потенціалом

Ефективність використання матеріальних ресурсів описується низкою показників, таких як фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність, рентабельність основних засобів, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаженості, період обороту, рентабельність оборотних активів.

Таким чином, ліквідність є характеристикою майбутньої платоспроможності, а фінансова стійкість – майбутньої ліквідності. Взаємозв'язок даних категорій зумовлений тим, що вони є різноаспектними характеристиками одного й того ж об'єкта, а саме – фінансового потенціалу підприємства.

З позиції довгострокової перспективи, фінансовий потенціал характеризується фінансовою стійкістю підприємства, а з позиції короткострокової перспективи – його ліквідністю.

Фінансова політика щодо формування фінансового потенціалу базується відповідно до політики управління оборотними активами, інвестиційної, кредитної, облікової та податкової політики підприємства.

4.5 Взаємозв'язок платоспроможності та ділової активності підприємства

Економічна категорія «платоспроможність» пов'язана з діловою активністю (оборотності) підприємства, одним із аспектів якої є швидкість обороту активів. Тривалість обороту активів визначається мірою їх «природної» ліквідності, швидкістю трансформації активів у грошові кошти в результаті нормального ходу господарської діяльності. Тобто, за незмінності всіх інших умов, при зростанні ліквідності активів підприємства зростає його ділова активність, і навпаки. Чим більша оборотність оборотних активів, тим швидше вони перетворюються у засіб платежу, і, за інших рівних умов, підприємство стає більш ліквідним.

Для аналізу ділової активності визначальними об'єктами дослідження є оборотні активи та кредиторська заборгованість (швидкість їх обороту).

Таблиця 4.19

Алгоритм розрахунку показників ділової активності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку
1	2
1. Виручка від реалізації	ф.2 ряд. 2000
2. Середній розмір капіталу	ф. 1 ряд.1900 гр. 3+4 / 2
3. Середній розмір власного капіталу	ф.1 ряд. 1495 гр. 3+4 / 2
4. Середній розмір власного оборотного капіталу	ф.1 ряд.1195 – 1695 гр. 3+4 / 2
5. Середній розмір дебіторської заборгованості	ф.1 Σ ряд.1125...1155 гр. 3+4 / 2
6. Середній розмір запасів	ф.1 ряд. 1100 гр. 3+4 / 2
7. Середній розмір кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	ф.1 ряд.1615 гр. 3+4 / 2
8. Середній розмір поточних зобов'язань за розрахунками	ф.1 Σ ряд.1610...1630 гр. 3+4 / 2
9. Чистий прибуток	ф.2 ряд. 2350
10. Власний капітал	ф.1 ряд. 1495 гр. 4
11. Коефіцієнт оборотності капіталу	пок. 1 : пок. 2
12. Оборотність дебіторської заборгованості:	
12.1. днів	(пок. 5 $\times$ 360) / пок. 1
12.2. оборотів	пок. 1 : пок. 5

Продовження табл. 4.19

1	2
13. Оборотність запасів:	
13.1. днів	(пок. 6 × 360) / пок. 1
13.2. оборотів	пок. 1 : пок. 6
14. Тривалість операційного циклу, дні	пок. 12.1 + пок. 13.1
15. Оборотність кредиторської заборгованості:	
15.1. днів	(пок. 7 × 360) / пок. 1
15.2. оборотів	пок. 1 : пок. 7
16. Оборотність поточних зобов'язань за розрахунками:	
16.1. днів	(пок. 8 × 360) / пок. 1
16.2. оборотів	пок. 1 : пок. 8
17. Тривалість фінансового циклу, дні	пок. 14 – (пок. 15.1 + пок. 16.1)
18. Оборотність власного капіталу:	
18.1. днів	(пок. 3 × 360) / пок. 1
18.2. оборотів	пок. 1 : пок. 3
19. Період окупності власного капіталу	пок. 3 : пок. 9
20. Коефіцієнт сталості економічного росту	(пок. 9 – сплачені дивіденди (ф.4 ряд. 4200)) / пок. 10

Одним із найсуттєвіших напрямів оцінки ділової активності підприємства є його цінова політика. Фінансова активність у ціноутворенні забезпечує підприємству освоєння певної частки ринку та максимізацію прибутку. Цінову політику підприємства належить оцінювати з урахуванням:

- співвідношення витрат і цін;
- привабливості цін для покупців;
- реакції покупців на зміни цін;
- порівняльного аналізу з цінами конкурентів

Ділова активність підприємства при формуванні витрат визначається їх рівнем на створення 1 грн. чистого доходу, який характеризує окупність використаних фінансових ресурсів. Даний показник розраховують як відношення загальної суми операційних витрат на створення, управління і збут майнових об'єктів фінансування підприємства до їх ринкової вартості в діючих цінах реалізації.

Рівень операційних витрат на створення 1 грн. чистого доходу прямо залежить від зміни загальної суми виробничої собівартості, адміністративних витрат і витрат на збут та зміни чистого доходу.

На загальну суму витрат впливають обсяг створених майнових об'єктів фінансування, їх структура, зміна змінних витрат (виробничої собівартості) і постійних витрат (адміністративних витрат і витрат на збут), що, у свою чергу, можуть збільшитися або зменшитися за рахунок рівня ресурсомісткості діяльності і цін на спожиті ресурси.

Одержаний чистий дохід від майнових об'єктів фінансування залежить від їх обсягу, структури і цін реалізації. Загальна величина доходу підприємства включає дохід від: реалізації продукції, робіт, послуг; реалізації матеріальних цінностей і майна (матеріалів, основних засобів, нематеріальних активів); позареалізаційних операцій (пайової участі у спільних підприємствах, здачі майна в оренду, цінних паперів, товарного кредиту, надходжень або витрат від економічних санкцій тощо).

Доход від реалізації продукції (робіт, послуг) обчислюється як різниця між виручкою і матеріальними та прирівняними до них витратами у собівартості реалізованої продукції. При цьому у величині доходу не враховуються податок на добавлену вартість і акцизний збір.

Для оцінки ділової активності підприємства доцільно використовувати поняття «ефект», яке означає дію, результат, наслідок чогось. На мікрорівні показником ефекту ділової діяльності є одержана (створена) додана вартість.

Підприємства за допомогою засобів державного регулювання розподіляють додану вартість (ДВ) на окремі елементи: оплату праці (ОП) (не менше мінімального рівня); відрахування на соціальні заходи (СЗ) (не менше ставок обов'язкових платежів); податкові платежі (ПП) (за наявними об'єктами і ставками); фінансування капітальних інвестицій (АВ) (амортизаційні відрахування за методами, визначеними власниками); чистий прибуток (ЧП) (за балансовим методом як залишкова сума) або чистий збиток (ЧЗ) (розподілена сума більша, ніж додана вартість).

Баланс доданої вартості – це система показників, яка складається із декількох абсолютних величин, пов'язаних між собою знаком рівності.

$$ДВ = ОП + СЗ + ПП + АВ + ЧП(ЧЗ), \quad (4.45)$$

$$\text{або } ЧП(ЧЗ) = ДВ - ОП - СЗ - ПП - АВ, \quad (4.46)$$

Наведена балансова рівність характеризує єдиний процес розподілу доданої вартості, показує взаємозв'язок та пропорції окремих елементів цього процесу.

Таблиця 4.20

Аналіз динаміки і структури доданої вартості підприємства, тис. грн.

Елементи витрат	Код рядка ф.2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід)
1. Витрати на оплату праці	ряд. 2500
1. Відрахування на соціальні заходи	ряд. 2505
3. Податкові платежі	(ряд. 2000 + 20%) × 16,67%
4. Амортизація	ряд. 2515
5. Чистий прибуток	ряд. 2350
Додана вартість	(пок. 1 + пок. 2 + пок. 3 + пок. 4 + пок. 5)

Таблиця 4.21

Аналіз ефективності формування доданої вартості підприємства, тис. грн.

Показники	Алгоритм розрахунку
1. Додана вартість	пок. 3.4 + пок. 3.5 + пок. 3.6 + пок. 3.7
2. Ресурси підприємства	
2.1. Середньорічна вартість активів	ф. 1 ряд. 1300 (гр. 3+4/2)
2.2. Середньорічна вартість основних засобів, нематеріальних активів і виробничих запасів	ф. 1 ∑ ряд. 1000, 1010 (гр. 3+4/2) + ф. 5 ∑ ряд. 800... 860, 880 (гр.)
2.3. Середньооблікова чисельність персоналу, чол.	
2.4. Середньорічна вартість власних (чистих) оборотних активів	ф. 1 ряд. 1195 – ряд. 1695 (гр. 3+4/2)
3. Результати поточної діяльності підприємства	
3.1. Валова продукція в цінах минулого року	
3.2. Чистий дохід	ф. 2. ряд. 2000
3.3. Операційні витрати	ф. 2. ∑ ряд. 2050, 2130, 2150, 2180

Продовження табл. 4.21

3.4. Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи	ф.2 Σ ряд. 2505...2510
3.5. Амортизаційні відрахування	ф.2 ряд. 2515
3.6. Податкові платежі	ряд.2000 + 20% $\times$ 16,67%
3.7. Чистий прибуток	ф.2. ряд. 2350
3.8. Фонд відпрацьованого робочого часу, год.	ф. 3-ПВ ряд.3010
4. Додана вартість в розрахунку на одиницю ресурсів і результатів поточної діяльності, грн.	
4.1. Середньорічної вартості активів	пок.1 : пок.2.1
4.2. Середньорічної вартості основних засобів, нематеріальних активів і виробничих запасів	пок.1 : пок.2.2
4.3. Середньооблікової чисельності персоналу	пок.1 : пок.2.3
4.4. Середньорічної вартості чистих оборотних активів	пок.1 : пок.2.4
4.5. Валова продукція в цінах минулого року	пок.1 : пок.3.1
4.6. Чистого доходу	пок.1 : пок.3.2
4.7. Операційні витрати	пок.1 : пок.3.3
4.8. Амортизаційних відрахувань	пок.1 : пок.3.5
4.9. Фонду відпрацьованого робочого часу	пок.1 : пок.3.8
4.10. Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи	пок.1 : пок.3.4
4.11. Чистого прибутку	пок.1 : пок.3.7
4.12. Податкових платежів	пок.1 : пок.3.6
5. Ресурси і результати поточної діяльності на 1 грн. доданої вартості, грн.	
5.1. Середньорічна вартість активів	пок.2.1 : пок.1
5.2. Середньорічна вартість основних засобів, нематеріальних активів і виробничих запасів	пок.2.2 : пок.1
5.3. Середньорічна вартість чистих оборотних активів	пок.2.4 : пок.1
5.4. Валова продукція в цінах минулого року	пок.3.1 : пок.1
5.5. Чистий дохід	пок.3.2 : пок.1
5.6. Операційні витрати	пок.3.3 : пок.1
5.7. Амортизаційні відрахування	пок.3.5 : пок.1
5.8. Фонду відпрацьованого робочого часу	пок.3.8 : пок.1
5.9. Витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи	пок.3.4 : пок.1
5.10. Чистий прибуток	пок.3.7 : пок.1
5.11. Податкові платежі	пок.3.6 : пок.1

Рівноважний, збалансований стан фінансових ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість діяльності, нормальні умови для розширеного відтворення дозволяє стабілізувати економічне зростання підприємства у віддаленій перспективі, враховуючи вплив найважливіших внутрішніх та зовнішніх чинників середовища його функціонування.

Динамічна інтегральна характеристика здатності підприємства трансформувати фінансові ресурси й ризики, а також повноцінно (з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища представлена розширеною моделлю коефіцієнта стійкості економічного зростання:

$$K_{cm} = K1 \times K2 \times K3 \times K4 \times K5 \times K6 \times K7, \quad (4.47)$$

де K_{cm} – коефіцієнт стійкості економічного зростання; $K1$ – частка прибутку, реінвестована у виробництво; $K2$ – рентабельність реалізації, продажу; $K3$ – оборотність власного оборотного капіталу; $K4$ – забезпеченість власним оборотним капіталом; $K5$ – коефіцієнт загальної ліквідності; $K6$ – частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства; $K7$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Оцінка стійкості економічного зростання підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку
Частка прибутку, реінвестована у виробництво (K1)	Чистий прибуток за мінусом виплачених дивідендів / Чистий прибуток (ф.1 ряд.2350 – ф.5 ряд.530) / ф.1 ряд.2350)
Рентабельність реалізації, продажу (K2)	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації (ф.2 ряд.2350/ряд.2000)
Оборотність власного оборотного капіталу (K3)	Чистий дохід від реалізації / Середній розмір власного (чистого) оборотного капіталу (ф.2 ряд.2000 / ф.1 ряд.1495+1595–1095 (гр. 3+4/2))
Забезпеченість власним оборотним капіталом (K4)	Середній розмір власного (чистого) оборотного капіталу / Середній розмір оборотних активів (ф.1 ряд.1495+1595–1095 (гр. 3+4/2) / ряд.1195 (гр. 3+4/2))
Коефіцієнт загальної ліквідності (K5)	Середній розмір оборотних активів / Середній розмір короткострокових зобов'язань (ф.1 ряд.1195(гр. 3+4/2) / ряд.1695 (гр. 3+4/2))
Частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (K6)	Середній розмір короткострокових зобов'язань / Середній розмір капіталу (ф.1 ряд.1695(гр. 3+4/2) / ряд.1900 (гр. 3+4/2))
Коефіцієнт фінансової залежності (K7)	Середній розмір капіталу / Середній розмір власного капіталу (ф.1 ряд. 1900 (гр. 3+4/2)) / ряд.1495 (гр. 3+4/2))
Коефіцієнт стійкості економічного зростання (K8)	$K_{ст} = K1 \times K2 \times K3 \times K4 \times K5 \times K6 \times K7$

Таким чином, стійкість економічного зростання підприємства є інтегральним показником оцінки впливу різноманітних факторів зовнішнього середовища на результати його діяльності.

4.6. Характеристика типів фінансової стійкості підприємства. Методика розрахунку відносних показників

Фінансова стійкість є комплексним поняттям, яке характеризується достатньою фінансовою забезпеченістю поточної діяльності й перспективного розвитку підприємства на основі зростання прибутків і власного капіталу при збереженні нормального рівня платоспроможності й кредитоспроможності.

Поняття фінансової стійкості підприємства розглядається за такими напрямками:

– як стан підприємства, що характеризується мінімальним рівнем фінансового ризику, пов'язаного із структурою загального капіталу, що є в розпорядженні суб'єкта господарювання в певний момент часу і суттєво впливає на можливості його розвитку;

– як здатність підприємства в повному обсязі і у визначені строки виконувати фінансові зобов'язання, тобто ототожнюється з платоспроможністю та ліквідністю.

Фінансова стійкість підприємства – це динамічна інтегральна характеристика його спроможності до мобілізації фінансових ресурсів при мінімальному ризику для здійснення господарської діяльності, під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Загальний зміст поняття фінансової стійкості підприємства подано на рис. 4.13.

Рис. 4.13. Зміст поняття «фінансова стійкість» підприємства

Найважливішою ознакою фінансової стійкості підприємства є його здатність функціонувати й розвиватись в умовах внутрішнього та зовнішнього середовища, які істотно змінюються.

Якщо підприємство фінансово стійке, і відповідно платоспроможне, воно має перевагу перед іншими підприємствами в залученні інвестицій, отриманні кредитів, виборі постачальників та кваліфікованих кадрів. Чим вище фінансова стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несприятливої зміни ринкової кон'юнктури.

Метою аналізу фінансової стійкості є визначення рівня фінансової стійкості підприємства та оцінка резервів підтримання її довгострокової платоспроможності.

Предметом аналізу фінансової стійкості є стан та рух фінансових ресурсів підприємства, ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Об'єктами аналізу фінансової стійкості підприємства є власний капітал і зобов'язання (величина та структура джерел формування активів) підприємства.

До основних завдань оцінки фінансової стійкості підприємства відносять:

- встановлення ступеня забезпеченості підприємства оборотними активами, ефективності формування виробничих запасів, визначення оптимального рівня заборгованості, оцінка економічних і фінансових результатів;
- виявлення шляхів і можливостей подальшого покращення результатів фінансової діяльності, на основі співставлень фактичних та нормативних значень показників фінансової стійкості підприємства, також виявлення причин відхилень і розробка рекомендацій спрямованих на досягнення належного рівня фінансової стійкості.

Показники фінансової стійкості характеризують здатність підприємства протистояти несподіваним затримкам потоків грошових коштів через непередбачувані причини, тобто здатність залучати (генерувати) грошові кошти з різних джерел, регулювати рівень і напрямки діяльності, так щоб вони відповідали обставинам, що змінилися. До них належать показники інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, рентабельності.

Особливість показників цієї групи полягає в тому, що прийнятні показники інвестиційної привабливості та кредитоспроможності є однією з умов залучення додаткових коштів із зовнішніх джерел, а високі показники рентабельності – це запорука отримання прибутку, який є основним джерелом збільшення величини власного оборотного капіталу.

Інвестиційна привабливість підприємства характеризується: виробничою базою; технічною базою; номенклатурою продукції, що виробляється; виробничою потужністю, можливістю нарощування обсягів виробництва; місцем підприємства в галузі, на ринку; рівнем монопольності підприємства; схемою управління; чисельністю персоналу та його структурою, заробітною платою; зареєстрованим капіталом, власниками підприємства; номінальною та ринковою ціною акцій; структурою витрат на виробництво та рентабельністю основних видів продукції; обсягом прибутку та його використання у звітному періоді; фінансами підприємства.

Кредитоспроможність є здатністю і готовністю позичальника виконати свої зобов'язання по кредитному договору. Достовірний висновок про кредитоспроможність підприємства можна зробити тільки на основі комплексного аналізу різних аспектів його фінансово-господарської діяльності.

Аналіз фінансової стійкості передбачає проведення розрахунку таких груп показників:

- абсолютних, які відображають рівень забезпеченості запасів джерелами формування;
- відносних, які характеризують фінансову стійкість підприємства з точки зору структури і стану майна та джерел формування капіталу;
- порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості.

Тип фінансової стійкості підприємства визначається на основі порівняння запасів та джерел їх фінансування. При цьому обсяг запасів визначається виробничою програмою підприємства та включає виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво, готову продукцію, товари та витрати майбутніх періодів. Джерелами фінансування запасів є, в першу чергу, власні оборотні кошти, а в разі їх нестачі використовуються довгострокові та короткострокові кредити банків.

Наявність власного оборотного капіталу (*ВОК*) розраховується за такою формулою:

$$ВОК = ВК - НА, \quad (4.48)$$

де, *ВК* – власний капітал; *НА* – необоротні активи.

Цей показник характеризує обсяг власних фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення потреб поточної діяльності. Його збільшення в порівнянні з попереднім періодом свідчить про подальший розвиток діяльності підприємства.

Наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат (*ВДДФ*) розраховується за такою формулою:

$$ВДДФ = ВОК + ДК, \quad (4.49)$$

де, *ДК* – довгострокові кредити.

Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (ДФЗ):

$$ДФЗ = ВДФ + КК, \quad (4.50)$$

де, $КК$ – короткострокові позикові кошти.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показника забезпеченості запасів джерелами їх формування (різниця між відповідним джерелом і сумою запасів та витрат):

- надлишок (+) чи брак (–) власного оборотного капіталу;
- надлишок (+) чи брак (–) власних і довгострокових джерел формування запасів;
- надлишок (+) чи брак (–) загальної величини нормальних джерел формування запасів.

Залежно від співвідношення вартості запасів і витрат, суми власного оборотного капіталу й нормальних джерел фінансування запасів, можна виділити наступні *типи поточної якісної оцінки фінансової стійкості підприємства*:

1) *абсолютна фінансова стійкість (3)* – наявний надлишок власного оборотного капіталу для фінансування запасів і витрат:

$$\begin{cases} ВОК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК + КК - З \geq 0 \end{cases}, \quad (4.51)$$

а трикомпонентний показник фінансової стійкості (1,1,1).

Власний оборотний капітал забезпечує запаси й витрати.

Ситуація абсолютної фінансової стабільності не є оптимальною, оскільки в цьому випадку керівництво підприємства не вміє, не бажає або не має можливості використати зовнішні джерела коштів для фінансування основної діяльності.

2) *нормальна фінансова стійкість* – наявний надлишок власних і довгострокових позикових джерел для фінансування запасів і витрат:

$$\begin{cases} ВОК - З \leq 0 \\ ВОК + ДК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК + КК - З \geq 0 \end{cases}, \quad (4.52)$$

а трикомпонентний показник (0,1,1). Запаси й витрати забезпечуються сумою власного оборотного капіталу та довгостроковими позиковими джерелами.

3) *нестійкий фінансовий стан* – наявний надлишок нормальних джерел фінансування запасів і витрат:

$$\begin{cases} ВОК - З \leq 0 \\ ВОК + ДК - З \leq 0 \\ ВОК + ДК + КК - З \geq 0 \end{cases}, \quad (4.53)$$

а трикомпонентний показник (0,0,1). Запаси й витрати забезпечуються за рахунок власного оборотного капіталу, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат.

4) критичний фінансовий стан – має місце нестача нормальних джерел фінансування запасів і витрат:

$$\begin{cases} BOK - Z \leq 0 \\ BOK + DK - Z \leq 0 \\ BOK + DK + KK - Z \leq 0 \end{cases}, \quad (4.54)$$

а трикомпонентний показник (0,0,0). Запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Фінансова стійкість підприємства визначається за системою узагальнюючих показників (табл. 4.23).

Таблиця 4.23

Методика розрахунку узагальнюючих показників фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	$H_1 = \text{ф.1 ряд.}(1495-1095)$
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_2 = H_1 + \text{ряд.1595}$
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_3 = H_2 + \text{ряд.1695}$
Запаси	$H_4 = \text{ряд.1000}$
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	$E_1 = H_1 - H_4$
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_2 = H_2 - H_4$
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_3 = H_3 - H_4$
Запас стійкості фінансового стану, днів	$Z_C = E_3 \times 360 / \text{ф.2 ряд.2000 гр.3}$
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	$D^1 = E_3 / H_4$

Кожен із чотирьох типів фінансової стійкості характеризується складом показників, які дають характеристику фінансового стану підприємства (табл. 4.24).

Таблиця 4.24

Оцінка стійкості фінансового стану підприємства

Тип стійкості фінансового стану підприємства	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Надлишок (+) нестача (-) коштів, тис. грн.	Запас стійкості фінансового стану, дні	Надлишок (+) нестача (-) коштів на 1 грн. запасів, грн.
Методика розрахунку				
Абсолютний	$H_1 : H_4 > 1$	$E_1 > 0$	$(E_1 \times 360) : B > 0$	$E_1 : H_4 > 0$
Нормальний	$H_2 : H_4 = 1$	$E_2 > 0$	$(E_2 \times 360) : B > 0$	$E_1 : H_4 > 0$
Передкризовий	$H_3 : H_4 = 1$	$E_3 > 0$	$(E_3 \times 360) : B > 0$	$E_1 : H_4 > 0$
Кризовий	$H_3 : H_4 < 1$	$E_3 < 0$	$(E_3 \times 360) : B < 0$	$E_1 : H_4 < 0$

Систему відносних показників, що відображають рівень фінансової стійкості підприємства, поділяють на такі групи: коефіцієнти капіталізації та коефіцієнти покриття (рис. 4.14).

До показників капіталізації належать такі показники: автономії, фінансової незалежності, фінансування, фінансового ризику, фінансової стійкості, забезпеченості власними оборотними коштами, співвідношення запасів і власних оборотних коштів, маневреності власного капіталу, маневреності функціонального капіталу.

Рис. 4.14. Систематизація відносних показників фінансової стійкості підприємства

Група показників покриття представляють коефіцієнти короткострокової заборгованості, покриття інвестицій, структури джерел фінансування, забезпеченості по кредитах. Порядок розрахунку зазначених коефіцієнтів фінансової стійкості наведено в табл. 4.25.

Таблиця 4.25

Методика розрахунку часткових показників фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Оптимальне значення	Алгоритм розрахунку
1	2	3
Коефіцієнти капіталізації		
Коефіцієнт економічної незалежності (автономії)	$\geq 0,5$	ф.1 ряд. 1495 / ряд. 1900
Коефіцієнт фінансової залежності	$< 2,0$	ф.1 ряд. 1900/ ряд. 1495
Коефіцієнт фінансування	$> 1,0$	ф.1 ряд.1495 / ряд.1595+1695
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\leq 0,5$	ф.1 ряд. 1595+1695/ ряд.1900
Коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику)	$<1,0$	ф.1 ряд.1595+1695/ ряд.1495
Коефіцієнт фінансової стійкості (I)	–	ф.1 ряд.1495+1595 / ряд.1900
Коефіцієнт фінансової стійкості (II)	$\geq 1,0$	ф.1 ряд.1495 / ряд.1695
Коефіцієнт маневреності	$\geq 0,5$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд.1495
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	$> 0,3$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд.1195
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом	$> 0,8$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд.1100
Коефіцієнт співвідношення запасів до власного оборотного капіталу	> 1	ф.5 ряд. 920 (або ф.1 ряд 1100) / ф.1 ряд.1195 – 1695
Коефіцієнт забезпеченості товарів власним оборотним капіталом	$> 0,5$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд.910
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	$> 0,1$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд. 1195
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,5$	ф.1 ряд.1195 – 1695 / ряд. 1495
Коефіцієнт маневреності функціонального капіталу	0-1	ф.1 ряд. 1160 + 1165/ ряд 1195 - 1695
Коефіцієнти покриття		
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,5-0,6	ф.1 ряд. 1695/ ряд. 1595 + 1695
Коефіцієнт покриття інвестицій	0,75-0,9	ф.1 ряд. 1495 + 1595 / ряд. 1900
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	зростання	ф.1 ряд. 1595 / ряд. 1095
Коефіцієнт структури довгострокових джерел фінансування:		
- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,4-0,5	ф.1 ряд. 1595 / ряд. 1495 + 1595
- коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,5-0,6	ф.1 ряд. 1495 / ряд. 1495 + 1595

Продовження табл. 4.25

1	2	3
Коефіцієнт забезпеченості за кредитами	зростання	ф.2 ряд 2290 (2295) + 2250 / ф.2 ряд. 2250
Коефіцієнт фінансового левериджу	< 0,25	ф.1 ряд.1595+1695/ ряд.1495
Коефіцієнт покриття запасів	–	ф.1 ряд.1495+1595 –1095 + 1600+1610 / ряд.1100
Коефіцієнт нагромадження (капіталізації) амортизації	–	ф.1 ряд.1012 / ряд. 1011
Коефіцієнт покриття відсотка	–	ф.2 ряд. 2250/ ф.3 ряд.3195

Коефіцієнт автономії характеризує частку власного капіталу в загальній сумі коштів, авансованих у діяльність підприємства та свідчить про перспективи зміни фінансового стану на найближчий період. Зростання коефіцієнта свідчить про збільшення фінансової незалежності та зниження ризику фінансових труднощів в майбутніх періодах.

Коефіцієнт фінансової залежності – є оберненим до коефіцієнта автономії. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства і втрату фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансування – це найвагоміший показник, який свідчить про фінансову залежність підприємства від залучення позикових коштів. Показує, скільки позикових коштів залучає підприємство на 1 грн. власного капіталу. Чим більше значення показника, тим вищий ризик інвесторів, оскільки у разі невиконання зобов'язань зростає можливість банкрутства підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику – при розрахунку даного показника, в якості позикового капіталу береться лише платний капітал підприємства. Оптимальне значення 0,3-0,5. Критичним значенням цього коефіцієнта вважається 1.

Коефіцієнт фінансової стійкості – є оберненим до коефіцієнта фінансового ризику. Перевищення власного капіталу над зобов'язаннями свідчать про достатній запас фінансової стійкості і відносну незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансових ресурсів.

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом показує, яка частина оборотних коштів підприємства була сформована за рахунок власного капіталу. Відповідно до встановленого нормативу не менше 10% поточних активів бути профінансовано із власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власним оборотним капіталом характеризує наскільки матеріальні запаси і витрати майбутніх періодів покриті власними джерелами та обсяг потреби в залученні позикових коштів. Також може бути розрахований і *коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат довгостроковими джерелами їх формування*, який дорівнює відношенню суми власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів до обсягу запасів і витрат підприємства. Нормальна межа цього показника становить 0,6-0,8.

Коефіцієнт співвідношення запасів і витрат до власного оборотного капіталу є оберненим до показника забезпеченості запасів і витрат. Значення перевищення нормативу за даним показником свідчить про погіршення ста-

ну, оскільки це означає, що має місце висока частка іммобілізованого в запасах капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує частку власних коштів, вкладених в оборотні активи. Чітких рекомендацій у значенні цього показника не існує, але вважається, що його значення повинні бути не менше 0,2-0,5. Це дозволяє забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу. Чим більше частка власного оборотного капіталу у загальній сумі власного капіталу, тим більша його мобільність, оскільки зростає величина високоліквідного капіталу.

Для оцінки впливу складу та структури оборотних активів на фінансову стійкість підприємства розраховується *показник маневреності функціонального капіталу*, який характеризує частку власного оборотного капіталу, що знаходиться в формі грошових коштів і поточних фінансових інвестицій, тобто показує рівень абсолютно ліквідних активів у загальному обсязі власного оборотного капіталу підприємства. Зростання показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості виражає питому вагу короткострокових зобов'язань підприємства у загальному обсязі зобов'язань. Зростання даного показника, як правило, свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства та зниження поточної платоспроможності.

Коефіцієнт покриття інвестицій характеризує частку власного капіталу і довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел фінансування підприємства. Це більш м'який показник в порівнянні з коефіцієнтом автономії. Нормативне значення коефіцієнта дорівнює приблизно 0,9. Критичним вважається його зниження до 0,75.

Оцінка структури довгострокових джерел фінансування здійснюється на основі розрахунку коефіцієнтів довгострокового залучення позикових коштів та фінансової незалежності капіталізованих джерел, сума яких має дорівнювати одиниці.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів дозволяє оцінити частку позикових коштів при фінансуванні капітальних вкладень. Зростання коефіцієнта, з одного боку, означає посилення залежності підприємства від кредиторів у достроковій перспективі, а з іншого боку, свідчить, що формується більш стабільна структура позикового капіталу якщо одночасно відбувається збільшення частки довгострокових зобов'язань у загальній сумі позикового капіталу.

Коефіцієнт забезпечення за кредитами показує ступінь захищеності кредиторів від несплати процентних платежів. Зменшення значення даного коефіцієнта в динаміці свідчить про збільшення витрат підприємства на виплату відсотків за кредит.

Більшість показників фінансової стійкості є похідним один від одного, що і зумовлює необхідність вибору більш інформативних під час аналізу, залежно від цілей його проведення.

Більш повно ступінь залежності підприємства від позикових коштів відображається в коефіцієнті співвідношення позикового і власного капіталу. Він показує, які джерела фінансування на підприємстві використовуються більше – позикові чи власні, що обумовлює рівень фінансового ризику і ефективність використання власного капіталу. Припустимий рівень залежності визначається умовами функціонування кожного підприємства і, в першу чергу, швидкістю обороту оборотних коштів. Тому при аналізі цього коефіцієнту необхідно визначати швидкість обороту матеріальних оборотних коштів і дебіторської заборгованості за період, що аналізується. Якщо дебіторська заборгованість обертається швидше матеріальних оборотних коштів (запасів), це означає досить високу інтенсивність надходження коштів на рахунки підприємства, яка сприяє збільшенню власного капіталу. Тому при високій оборотності запасів та дебіторської заборгованості коефіцієнт фінансування може перевищувати одиницю.

При оцінці фінансового стану підприємства важливе значення має визначення *запасу фінансової стійкості (ЗФС)*, який показує величину, на яку фактичний або запланований обсяг реалізації перевищує поріг рентабельності.

При визначенні запасу фінансової стійкості підприємства використовують такі показники: чистий дохід від реалізації продукції, постійні (змінні) витрати, маржинальний дохід, поріг рентабельності.

Загальний алгоритм розрахунку запасу фінансової стійкості передбачає знаходження різниці між чистим доходом від реалізації та точкою беззбитковості. Коефіцієнт запасу фінансової стійкості характеризує його питому вагу у чистому доході від реалізації (рис. 4.15) та показує на скільки відсотків можуть бути знижені обсяги продажів у прибутковості підприємства за умови повної втрати прибутку від операційної діяльності з різних причин. Чим більша величина даного коефіцієнта, тим вищий рівень фінансової стійкості підприємства, і, як наслідок, ризик збитковості є меншим.

Поріг рентабельності визначає такий обсяг реалізації продукції, що дозволяє підприємству відшкодувати всі змінні і постійні витрати при цьому не одержуючи прибутку.

Рис. 4.15. Схема визначення порогу рентабельності та коефіцієнта запасу фінансової стійкості

Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство.

4.7. Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства

Аналіз фінансової стійкості підприємства проводиться за інтегральним методом. Його використання дає змогу провести інтегральну оцінку рівня фінансової стійкості за допомогою розрахунку таких показників: коефіцієнт автономії, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами. В процесі визначення інтегрального показника кожний із складових показників розглядається у взаємозв'язку з іншими показниками. Показники фінансової стійкості за цим підходом характеризують стан і структуру активів підприємства та забезпеченість їх джерелами покриття.

Побудова алгоритму визначення інтегрального показника фінансової стійкості підприємства здійснюється у такій послідовності:

- визначення набору коефіцієнтів для формування інтегрального показника фінансової стійкості;
- визначення для кожного коефіцієнта критичного значення;
- визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок або на основі правила Фішберна;
- формування інтегрального показника фінансової стійкості підприємства та встановлення шкали його оцінки;
- розрахунок фактичного значення інтегрального показника фінансової стійкості підприємства;
- порівняння нормативного та фактичного значень інтегрального показників фінансової стійкості підприємства.

Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства може бути здійснена з використанням таких методів: бальний рейтинговий, експрес-аналізу, аналізу стабільного зростання.

Для проведення інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства може бути використана *методика кредитного скорингу* Д. Дюрана, відповідно до якої підприємства класифікуються за ступенем ризику виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах на основі експертних оцінок (табл. 4.28).

I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стійкості, що дозволяє бути впевненим у поверненні позикових коштів;

II клас – підприємства, які демонструють деякий ступінь ризику по заборгованості, але ще не розглядаються як ризиковані;

III клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вжиття заходів щодо фінансового оздоровлення;

IV клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вжиття заходів щодо фінансового оздоровлення;

V клас – підприємства найвищого ризику, практично фінансово неспроможні.

Таблиця 4.26

Групування підприємств за рівнем показників

Показник	Граничні значення класів відповідно до критеріїв				
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас
Рентабельність сукупного капіталу, %	30% і більше – 50 балів	від 29,9 до 20% – від 49,9 до 35 балів	від 19,9 до 10% – від 34,9 до 20 балів	від 9,9 до 1% – від 19,9 до 5 балів	менше 1% – 0 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і вище – 30 балів	від 1,99 до 1,7 – від 29,9 до 20 балів	від 1,69 до 1,4 – від 19,9 до 10 балів	від 1,39 до 1,1 – від 9,9 до 1 балів	1 і нижче – 0 балів
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7 і вище – 20 балів	від 0,69 до 0,3 – від 29,9 до 20 балів	від 1,69 до 1,4 – від 9,9 до 5 балів	від 0,29 до 0,2 – від 5 до 1 балів	менше 0,2 – 0 балів
Граничні значення класів	100 балів	від 99 до 65 балів	від 64 до 35 балів	від 34 до 6 балів	0 балів

Інтегральний підхід оцінки фінансової стійкості ґрунтується на розрахунку рейтингового числа фінансової стійкості (R), що включає шість основних показників даної групи:

$$R = \sqrt{K_A^2 + K_M^2 + K_{BOK}^2 + K_{CEZ}^2 + K_{ЧД}^2 + K_{В.А.}^2}, \quad (4.55)$$

де, K_A – коефіцієнт автономії; K_M – коефіцієнт маневреності власного капіталу; K_{BOK} – коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом; K_{CEZ} – коефіцієнт стійкості економічного зростання, розраховується таким чином:

$$K_{CEZ} = \frac{\text{Чистий прибуток} - \text{Дивіденди виплачені акціонерам}}{\text{Власний капітал}}; \quad K_{ЧД} - \text{коефіцієнт чистого доходу, розрахунок якого здійснюється за таким алгоритмом:}$$

ду, розрахунок якого здійснюється за таким алгоритмом:

$$K_{ЧД} = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}{\text{Дохід від реалізації продукції}}; \quad K_{В.А.} - \text{коефіцієнт співвідношення виробничих активів до вартості майна.}$$

Рейтингове число визначається за минулий період (R_0), і за звітний період (R_1). Якщо $R_1 \geq R_0$, то фінансова стійкість підприємства покращується і навпаки.

В основу експрес-методики оцінки фінансової стійкості підприємства покладено співставлення відповідних груп активів та пасивів, а також розрахунок індикатора фінансової стійкості, що дозволяє визначити стан та зону фінансової стійкості. Активи, з метою проведення експрес-оцінки фінансової стійкості, об'єднують в такі групи:

- мобільні фінансові активи;
- немобільні фінансові активи;
- мобільні не фінансові активи;
- немобільні не фінансові активи.

Пасиви підприємства групуються за такою схемою:

- власний капітал і прирівняний до нього (BK);
- позиковий короткостроковий капітал;
- позиковий довгостроковий капітал.

Розрахунок індикатора фінансової стійкості ($I_{\phi c}$) здійснюється за таким алгоритмом:

$$I_{\phi c} = BK - H_{\phi a} = \Phi A - ПК, \quad (4.56)$$

де, $H_{\phi a}$ – нефінансові активи підприємства, які розраховуються як сума мобільних та немобільних не фінансових активів; ΦA – фінансові активи підприємства, до складу яких включають мобільні та немобільні фінансові активи; $ПК$ – позиковий капітал, який представлений позиковим короткостроковим та довгостроковим капіталом.

Визначення стану фінансової стійкості підприємства відбувається на основі порівняння характеристик фінансової стійкості в динаміці та розгляду варіантів поєднання різнонаправлених змін показників, що формують приріст індикатора фінансової стійкості підприємства (табл. 4.27).

Таблиця 4.27

Шкала визначення стану фінансової стійкості підприємства на основі методу експрес-аналізу

Стан фінансової стійкості	Значення індикатора фінансової стійкості	Оцінка власного капіталу	Оцінка позикового капіталу
Стійкість	$I_{\phi c} \geq 0$	$BK \geq H_{\phi a}$	$ПК \leq \Phi A$
Рівновага	$I_{\phi c} = 0$	$BK = H_{\phi a}$	$ПК = \Phi A$
Нестійкість	$I_{\phi c} \leq 0$	$BK \leq H_{\phi a}$	$ПК \geq \Phi A$

При цьому стійкість може бути розділена на дві зони:

– суперстійкість, яка характеризується такими співвідношеннями:

$$HMA \leq BK \leq EA, \quad (4.57)$$

$$HM\Phi A \leq I_{\phi c} \leq \Phi A, \quad (4.58)$$

де, HMA – немобільні активи; EA – економічні активи підприємства; $HM\Phi A$ – немобільні фінансові активи.

– у формалізованому вигляді описується такими нерівностями:

$$HMA \leq BK \leq HMA, \quad (4.59)$$

$$0 \leq I_{\phi c} \leq HM\Phi A, \quad (4.60)$$

Критична точка розподілу зон стійкості характеризується рівністю власного капіталу і всіх немобільних активів: $BK = HMA$, $ПК = M\Phi A$, $I_{\phi c} = HM\Phi A$ ($M\Phi A$ – мобільні фінансові активи).

В свою чергу фінансова нестабільність також представлена двома зонами:

– напруги, яка характеризується величиною власного капіталу, що перевищує неліквідні (довгострокові) не фінансові активи ($НЛНА$), але недостатньою для фінансування всіх не фінансових активів:

$$НЛНА \leq BK \leq H_{\phi a}, \quad (4.60)$$

$$-ЛНА \leq I_{\phi c} \leq 0, \quad (4.61)$$

де, $ЛНА$ – ліквідні нефінансові активи.

– ризику, для якої характерні такі співвідношення:

$$0 \leq BK \leq НЛНА, \quad (4.62)$$

$$-H_{\phi a} \leq I_{\phi c} \leq -ЛНА, \quad (4.63)$$

Зона напруги та зона ризику розподіляється критичною точкою, яку можна представити такими нерівностями: $BK = НЛНА$, $ПК = ЛА$, $I_{\phi c} = -ЛНА$ ($ЛА$ – ліквідні активи).

Оцінка фінансової стійкості підприємства може бути проведена на основі аналізу стабільного зростання. Даний метод передбачає порівняння динамічного нормативу фінансової стійкості з фактичними показниками розвитку підприємства. Динамічний норматив фінансової стійкості можна представити у вигляді такої нерівності:

$$Tr(BK) \geq Tr(MGF) \geq Tr(M) \geq Tr(MHG) \geq Tr(PK), \quad (4.64)$$

де, $Tr(BK)$ – темп зростання власного капіталу; $Tr(MGF)$ – темп зростання майна в грошовій формі; $Tr(M)$ – темп зростання майна підприємства; $Tr(MHG)$ – темп зростання майна підприємства в не грошовій формі; $Tr(PK)$ – темп зростання позикового капіталу.

Весь наведений ланцюг представляє собою нормативну послідовність показників, кожний з яких має свій нормативний ранг, при цьому найвищий ранг (1) надано власному капіталу, а найменший (5) – позиковому. Для здійснення порівняння нормативних рангів з фактичними доцільно здійснювати побудову шахматної таблиці, в якій нормативні ранги розміщувати на лівій діагоналі, а фактичні – відповідно до отриманих значень (табл. 4.28).

Порівняння фактичних результатів з динамічним нормативом надає можливість визначити наскільки стабільний є економічний розвиток досліджуваного підприємства.

Для оцінки фінансової стійкості підприємства може використовуватись інтегральний підхід, відповідно до якого визначається узагальнюючий показник зміни фінансової стійкості (Φ_c):

$$\Phi_c = \frac{(1 + 2K_{\partial n}^1 + 3_{\text{вок}} + 1 : K_{zc} + K_{pv} + K_{na})^1}{(1 + 2K_{\partial n}^0 + 3_{\text{вок}} + 1 : K_{zc} + K_{pv} + K_{na})^0}, \quad (4.65)$$

де, $K_{\partial n}^1, K_{\partial n}^0$ – коефіцієнт довгострокового залучення коштів у звітному та попередньому періодах; $3_{\text{вок}}^1, 3_{\text{вок}}^0$ – коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власним оборотним капіталом у звітному та попередньому періодах; K_{zc}^1, K_{zc}^0 – коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів у звітному та попередньому періодах; K_{pv}^1, K_{pv}^0 – коефіцієнт реальної вартості майна у звітному та попередньому періодах; K_{na}^1, K_{na}^0 – коефіцієнт постійного активу.

Таблиця 4.28

Динамічний норматив фінансової стійкості підприємства

Темп росту	Ранги				
	1	2	3	4	5
$Tr(BK)$					
$Tr(MGF)$					
$Tr(M)$					
$Tr(MHG)$					
$Tr(PK)$					

- Критерії оцінки інтегрального показника фінансової стійкості наступні:
- якщо $\phi_c \geq 0$ – збільшення фінансової стійкості підприємства;
  - якщо $\phi_c \leq 0$ – зниження фінансової стійкості підприємства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Розкрити сутність ліквідності і платоспроможності та їх значення при оцінюванні фінансового стану підприємства.
2. У чому полягає зміст та послідовність аналізу ліквідності підприємства?
3. Наведіть класифікацію активів за ознакою ліквідності і пасивів за ознакою терміновості погашення.
4. Охарактеризуйте систему показників ліквідності: методику їх розрахунку, економічну інтерпретацію.
5. Які фактори впливають на підвищення ліквідності?
6. Наведіть методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства. За якими критеріями можна оцінити незадовільну структуру балансу?
7. Як розраховується коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності?
8. Розкрити зміст поняття «фінансова стійкість».
9. Які існують джерела фінансування запасів підприємства?
10. Які існують типи фінансової стійкості? Дайте їх характеристику.
11. Які абсолютні показники використовуються в аналізі фінансової стійкості підприємства?
12. Які відносні показники використовуються в аналізі фінансової стійкості підприємства? Які з цих показників є основними та допоміжними.
13. Який взаємозв'язок існує між фінансовою стійкістю та структурою капіталу підприємства?
14. Що таке маневреність власного капіталу? Яким чином вона впливає на фінансову стійкість підприємства?
15. Що характеризує запас фінансової стійкості підприємства?
16. В чому полягає переваги використання інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства?
17. Надайте характеристику методів інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства.

ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 4

1. Як змінюється коефіцієнт поточної ліквідності, якщо підприємство отримує новий довгостроковий кредит:
  - 1) збільшиться;
  - 2) зменшиться;
  - 3) не зміниться;
  - 4) неможливо визначити.
2. Які оборотні активи можна віднести до високоліквідних активів:
  - 1) матеріальні оборотні активи;
  - 2) товари відвантажені;
  - 3) дебіторська заборгованість;
  - 4) гроші та банківських рахунках і в касі підприємства;
  - 5) виробничі запаси.
3. Вкладення капіталу в нематеріальні активи за ступенем ліквідності й ризику є:
  - 1) високоліквідні;
  - 2) слаболіквідні;
  - 3) повільноліквідні;

4) важколіквідні;

5) залежить від конкретного виду нематеріальних активів.

4. Як зміниться коефіцієнт загальної ліквідності, якщо за інших однакових умов одночасно відбудеться зростання дебіторської заборгованості та зменшення кредиторської заборгованості:

1) збільшиться;

2) зменшиться;

3) не зміниться;

4) неможливо визначити.

5. Загальна вартість активів підприємства становить 1000 тис.грн., важколіквідні активи – 400 тис.грн., поточні зобов'язання 1700 тис.грн. Коефіцієнт поточної ліквідності дорівнює:

1) 1,3;

2) 1,4;

3) 0,9;

4) 2,0;

5) інша відповідь.

6. Довгострокова дебіторська заборгованість відноситься до:

1) високоліквідних активів;

2) швидколіквідних активів;

3) важколіквідних активів;

4) повільноліквідних активів;

5) неможливо визначити.

7. Якщо на підприємстві виконуються перші три умови $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, то виходячи з «балансу» активу і пасиву, остання нерівність системи матиме вигляд:

1) $A4 > П4$;

2) $A4 \geq П4$;

3) $A4 = П4$;

4) $A4 < П4$.

8. За умови, що підприємство збільшить свої виробничі запаси за рахунок комерційного кредиту, як зміниться коефіцієнт поточної ліквідності, якщо на початок звітного періоду значення коефіцієнту менше 1:

1) збільшиться;

2) зменшиться;

3) не зміниться;

4) неможливо визначити.

9. При оцінюванні ліквідності балансу найтерміновіші зобов'язання зіставляють з:

1) мобільними активами;

2) нормальними джерелами фінансування;

3) власним капіталом;

4) грошовими коштами та їх еквівалентами;

5) поточними фінансовими інвестиціями.

10. Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності характеризує:

1) здатність підприємства покрити свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів;

2) частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів;

3) частку власних коштів у валюті балансу;

4) очікувану платоспроможність підприємства на період, рівний середній тривалості обороту дебіторської заборгованості.

11. Для абсолютної фінансової стійкості підприємства характерно, що:

1) власні кошти забезпечують запаси;

2) запаси забезпечуються сумою власних коштів і довгострокових позикових коштів;
3) запаси забезпечуються сумою власних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів;

4) запаси забезпечуються сумою власних коштів та короткострокових кредитів;

5) запаси не забезпечуються джерелами їх формування.

12. Фінансовий стан підприємства характеризується як нестійкий якщо:

1) власні кошти забезпечують запаси;

2) запаси забезпечуються сумою власних коштів і довгострокових позикових коштів;

3) запаси забезпечуються сумою власних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів;

4) запаси забезпечуються сумою власних коштів та короткострокових кредитів;

5) запаси не забезпечуються джерелами їх формування.

13. Кризовий стан фінансовий стан підприємства виникає за умови якщо:

1) власні кошти забезпечують запаси;

2) запаси забезпечуються сумою власних коштів і довгострокових позикових коштів;

3) запаси забезпечуються сумою власних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів;

4) запаси забезпечуються сумою власних коштів та короткострокових кредитів;

5) запаси не забезпечуються джерелами їх формування.

Тема 5. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

- 5.1. Економічна сутність, класифікаційні ознаки та етапи аналізу грошових потоків підприємства.
- 5.2. Методи розрахунку чистого грошового потоку за рівномірністю та синхронністю руху.
- 5.3. Аналіз показників якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства.
- 5.4. Методика оптимізації рівня рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємства.

5.1. Економічна сутність, класифікаційні ознаки та етапи аналізу грошових потоків підприємства

Однією з основних умов фінансової стійкості та стабільності підприємства є надходження грошей, які забезпечують покриття його зобов'язань. Відсутність мінімального запасу грошей свідчить про серйозні фінансові труднощі, надмірна їх величина вказує на те, що підприємство зазнає збитків, пов'язаних з інфляцією та знеціненням грошей, а також утраченою можливістю їх вигідного розміщення і отримання додаткового доходу. Важливим елементом руху грошових коштів є їх потік.

Грошовий потік підприємства – це сукупність розподілених в часі надходжень і витрачань грошей, які формуються в результаті його господарської діяльності.

Аналіз грошових потоків визначається такими обставинами:

- грошові потоки супроводжують здійснення господарської діяльності;
- розвиток підприємства і його фінансова стійкість визначаються тим, наскільки синхронізовані між собою в обсягах і часі грошові потоки;
- раціональні грошові потоки допомагають забезпечити ритмічність операційної діяльності;
- при ефективному управлінні грошовими потоками зменшується потреба в залученні капіталу;
- при оптимізації грошових потоків прискорюється оборотність оборотного капіталу підприємства;
- активні форми управління грошовими потоками дають змогу підвищити прибутковість операцій пов'язаних з рухом грошових коштів та знизити ризик неплатоспроможності підприємства.

Мета аналізу грошових потоків полягає в оцінці здатності підприємства акумулювати грошові кошти у необхідному обсязі і в установлені строки, необхідні для здійснення запланованих витрат.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення обсягів та джерел грошей, що надходять на підприємство;
- дослідження основних напрямів використання грошей;

- аналіз достатності власних коштів для здійснення інвестиційної діяльності;
- виявлення причин невідповідності між величиною отриманого прибутку та фактичною наявністю грошей;
- оптимізація залишку грошей підприємства.

Грошовий потік підприємства формується в результаті надходжень та витрачань коштів внаслідок здійснення різних фінансово-господарських операцій. На практиці існує значна кількість видів грошових потоків, які систематизовано за основними класифікаційними ознаками (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Класифікація грошових потоків підприємства

Ознака	Класифікація грошових потоків
За масштабами обслуговування господарського процесу	грошовий потік підприємства в цілому; грошовий потік за окремими видами господарської діяльності; грошовий потік за окремими структурними підрозділами; грошовий потік за окремими господарськими операціями
За видами господарської діяльності	грошовий потік від операційної діяльності грошовий потік від інвестиційної діяльності грошовий потік від фінансової діяльності
За спрямованістю рухів грошових потоків	вхідний (позитивний); вихідний (негативний)
За методом визначення обсягу	валовий; чистий
За рівнем достатності обсягу	надлишковий (достатній); дефіцитний (недостатній)
За методом оцінки в часі	теперішній грошовий потік; майбутній грошовий потік
За безперервністю формування в періоді, що розглядається	регулярний; дискретний
За стабільністю часових інтервалів формування	регулярний грошовий потік з рівномірними тимчасовими інтервалами; регулярний грошовий потік з нерівномірними тимчасовими інтервалами
За видами використовуваних валют	грошовий потік в національній валюті; грошовий потік в іноземній валюті
За ритмічністю	ритмічний; неритмічний
За синхронністю	синхронний; несинхронний
За рівномірністю надходження на витрачання грошових коштів	рівномірний; нерівномірний

Аналіз грошових потоків підприємства може здійснюватися з використанням горизонтального та вертикального методів:

- вертикальний (структурний) аналіз грошових потоків спрямований на дослідження структури грошових потоків в розрізі видів діяльності та окремих фінансово-господарських операцій і може здійснюватися як в цілому по підприємству так і в розрізі окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності);

- горизонтальний (часовий) аналіз грошових потоків полягає у вивченні динаміки обсягу формування чистого грошового потоку в розрізі джерел надходжень та витрачань грошових коштів, а також передбачає визначення темпових показників та оцінку загальних тенденцій.

Дослідження грошових потоків підприємства передбачає дослідження різних параметрів їх формування, які можна поєднати в шість етапів аналізу (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Етапи аналізу грошових потоків підприємства

Аналіз грошових потоків підприємства також передбачає дослідження результатів попередніх періодів та оцінку перспективних показників формування грошових потоків підприємства.

При аналізі грошових потоків попереднього періоду визначається рівень достатності формування коштів, ефективності їх використання та досягнення збалансованості вхідного та вихідного грошових потоків за обсягом і в часі. Виділяють таку послідовність проведення аналітичних досліджень щодо грошових потоків попереднього періоду:

1) аналіз вхідних грошових потоків передбачає оцінку динаміки грошових надходжень за джерелами їх утворення. На даному етапі темпи приросту вхідного грошового потоку зіставляються з темпами приросту активів підприємства, обсягу виробництва і реалізації продукції. Особливу увагу потрібно приділити дослідженню співвідношень залучення коштів за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел та оцінки ступеня залежності (від зовнішніх джерел фінансування);

2) аналіз вихідних грошових потоків здійснюється на основі дослідження динаміки обсягу грошових виплат підприємства за видами діяльності. На цьому етапі аналізу визначається наскільки змінилися за рахунок витрат коштів окремі види активів підприємства, що забезпечують приріст його ринкової вартості та за якими напрямками використовувалися кошти, залучені

із зовнішніх джерел. Також необхідно виявити стан погашення фінансових зобов'язань;

3) оцінка збалансованості вхідного і вихідного грошових потоків у загальному обсязі, аналіз динаміки чистого грошового потоку;

4) оцінка синхронності формування вхідного та вихідного грошових потоків у розрізі окремих інтервалів звітного періоду, аналіз динаміки залишків грошових активів;

5) оцінка ефективності грошових потоків.

Здійснення перспективного аналізу грошових потоків дозволяє сформувати стратегію управління цими активами на підприємстві. При цьому, визначення можливих джерел надходження та витрачання грошей виконується в декілька етапів:

1) розраховується *обсяг можливих грошових надходжень*. Виходячи з того, що основним джерелом надходження грошей є реалізація продукції, яка поділяється на продаж товару готівкою і в кредит, за допомогою балансового методу розраховуються величина грошових надходжень і зміна дебіторської заборгованості:

$$Дз_n + ЧД = Дз_k + ГН, \quad (5.1)$$

де, $Дз_n, Дз_k$ – дебіторська заборгованість на початок і кінець періоду; $ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг; $ГН$ – грошові надходження.

За наявності інших суттєвих джерел надходження грошей, їх прогнозна сума додається до суми грошових надходжень від реалізації продукції;

2) розраховується *обсяг витрачання грошей*, основним його складовим елементом є погашення кредиторської заборгованості. До інших напрямків використання грошей відносять заробітну плату, адміністративні та інші матеріальні витрати, а також капітальні інвестиції, сплату податків, дивідендів;

3) розраховується чистий грошовий потік шляхом порівняння грошових надходжень і виплат, що прогножуються;

4) розраховується *сукупна потреба в короткостроковому фінансуванні*, що передбачає визначення розміру короткострокового банківського кредиту на плановий період, необхідного для забезпечення прогнозного грошового потоку. При розрахунку рекомендується брати до уваги бажаний *мінімум грошей на поточному рахунку*, який доцільно мати як страховий запас, а також для вигідних інвестицій.

Визначення мінімально необхідної потреби в грошах ($\Gamma_{\min}$) для здійснення поточної діяльності спрямоване на установлення нижньої межі залишків необхідних грошей у національній та іноземній валюті.

Існує два методи розрахунків:

$$\Gamma_{\min} = \frac{ПО_{пл}}{Коб_2}, \text{ або } \Gamma_{\min} = \Gamma_k + \frac{ПО_{пл} - ПО_{ф}}{Коб_2}, \quad (5.2)$$

де, Γ_k – залишок грошей на кінець звітного періоду; $ПО_{пл}, ПО_{ф}$ – відповідно плановий та фактичний обсяги платіжного обороту за поточними господар-

ськими операціями; $Kоб_2$ – оборотність грошей з урахуванням запланованих заходів щодо прискорення оборотності грошових активів.

Оскільки гроші підприємства являють собою один із випадків інвестування в товарно-матеріальних цінностей, то під час аналізу до них можуть бути застосовані аналогічні моделі, які дають змогу оптимізувати величину грошових коштів.

5.2 Методи розрахунку чистого грошового потоку за рівномірністю та синхронністю руху

Грошовий потік (Cash Flow) використовується як індикатор фінансової стійкості підприємства (показник оцінки потенціалу внутрішніх джерел фінансування) та відображає спроможність підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів здійснювати інвестиційну діяльність. У цьому випадку чистий грошовий потік визначається як сума чистого прибутку і амортизаційних відрахувань підприємства. У широкому розумінні чистий грошовий потік є основним показником Звіту про рух грошових коштів і визначається як різниця між надходженням і витрачанням коштів за певний період часу.

Існує два методи розрахунку чистого грошового потоку підприємства: прямий і непрямий. Зазначимо, що Звіт про рух грошових коштів складається за прямим методом. Формування у формалізованому вигляді грошових потоків за видами діяльності підприємства, і, як результативного показника – чистого грошового потоку, представлено в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Порядок визначення чистого грошового потоку підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку
1	2
Чистий грошовий потік від операційної діяльності ($ЧГП_{од}$)	<p>за прямим методом</p> $ЧГП_{од} = ДР_{pn} + Hn + ЦФ + IH_{од} - П_{тмц} - ЗП - ПП - IB_{од}$ <p>де, $ДР_{pn}$ – дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); Hn – надходження від повернення податків і зборів; $ЦФ$ – цільове фінансування; $IH_{од}$ – сума інших надходжень від операційної діяльності; $П_{тмц}$ – сума коштів, виплачена за придбані товарно-матеріальні цінності; $ЗП$ – сума виплаченої заробітної плати персоналу підприємства та відрахування на соціальні заходи; $ПП$ – сума податкових платежів; $IB_{од}$ – сума інших виплат від операційної діяльності</p> <p>за непрямим методом</p> $ЧГП_{од} = ФР_{он} + Ам + \Delta L_3 + \Delta Z_{тмц} + \Delta K_3 + \Delta ДМП + \Delta P + \Delta AB_{од} + \Delta AB_в$ <p>де, $ФР_{он}$ – фінансовий результат до оподаткування; $Ам$ – сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів; ΔL_3 – зміна суми дебіторської заборгованості; $\Delta Z_{тмц}$ – зміна суми запасів і ЦДВ за придбаними цінностями, що входять до складу оборотних активів; ΔK_3 – зміна суми кредиторської заборгованості; $\Delta ДМП$ – зміна суми доходів майбутніх періодів; ΔP – зміна суми резерву майбутніх витрат і платежів; $\Delta AB_{од}$ – зміна суми одержаних авансів; $\Delta AB_в$ – зміна суми виданих авансів.</p>

1	2
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності (ЧГП _{ід})	$\text{ЧГП}_{ид} = H_{оз} + H_{на} + H_{\partial фа} + H_{ва} + D_{од} + IH_{ид} - P_{оз} - IC_{кб} - P_{на} - P_{\partial фа} - P_{ва} - IB_{ид}$ <p>де, $H_{оз}$ – надходження від реалізації основних засобів; $H_{на}$ – надходження від реалізації нематеріальних активів; $H_{\partial фа}$ – надходження від реалізації довгострокових фінансових активів; $H_{ва}$ – надходження від реалізації раніше викуплених акцій підприємства; $D_{од}$ – сума одержаних дивідендів і процентів за довгостроковими цінними паперами; $IH_{ид}$ – сума інших надходжень від інвестиційної діяльності; $P_{оз}$ – сума придбаних основних засобів; $IC_{кб}$ – інвестиції на капітальне будівництво; $P_{на}$ – сума придбання нематеріальних активів; $P_{\partial фа}$ – сума придбання довгострокових фінансових активів; $P_{ва}$ – сума викуплених власних акцій підприємства; $IB_{ид}$ – сума інших виплат від інвестиційної діяльності.</p>
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності (ЧГП _{фд})	$\text{ЧГП}_{фд} = Z_{вк} + Z_{\partial к} + Z_{кк} + IH_{ф} - B_{\partial к} - B_{кк} - B_{\partial} - IB_{фд}$ <p>де, $Z_{вк}$ – сума додатково залученого із зовнішніх джерел і власного капіталу; $Z_{\partial к}$ – сума додатково залучених довгострокових кредитів і позик; $Z_{кк}$ – сума додатково залучених короткострокових кредитів і позик; $IH_{ф}$ – сума інших надходжень від фінансової діяльності; $B_{\partial к}$ – сума виплат основного боргу за довгостроковими кредитами і позиками; $B_{кк}$ – сума виплат основного боргу за короткостроковими кредитами і позиками; B_{∂} – сума виплачених дивідендів; $IB_{фд}$ – сума інших виплат від фінансової діяльності.</p>
Чистий грошовий потік (ЧГП _{заг})	$\text{ЧГП}_{заг} = \text{ЧГП}_{од} + \text{ЧГП}_{ид} + \text{ЧГП}_{фд}$

Позитивною стороною прямого методу є те, що він оцінює загальні суми надходжень і витрачань грошей підприємства, дає висновки відповідно достатності коштів для сплати за рахунками поточних зобов'язань, виділяє ті статті, які є основним джерелом надходжень та витрачань грошей. Недоліком цього методу є те, що він не розкриває взаємозв'язок отриманого фінансового результату зі змінами грошей на рахунках підприємства. Для подолання цього недоліку у фінансовому аналізі використовують непрямий метод.

Проведення коригування даних різних рахунків впливає на розмір прибутку. Цей вплив може бути різноплановим. У основі коригування лежить балансове рівняння, що пов'язує початкове (C_n) і кінцеве (C_k) сальдо, а також дебетовий (O_{∂}) і кредитовий (O_k) обороти.

Так, по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» рівняння буде мати вигляд:

$$O_k = O_{\partial} - (C_n - C_k), \quad (5.3)$$

Якщо $C_k \geq C_n$, тобто за період відбулося збільшення заборгованості покупців, і реальний грошовий потік був нижче зафіксованого у формі «2 «Звіт про фінансові результати» на величину різниці кінцевого і початкового залишку, то дана різниця вилучається з величини чистого прибутку.

Зменшення дебіторської заборгованості інакше впливає на прибуток. Так, за рахунком 371 «Розрахунки по авансам виданим» балансове рівняння буде мати вигляд:

$$O_{\partial} = O_{\kappa} + (C_{\kappa} - C_n), \quad (5.4)$$

Позитивна різниця вилучається з чистого прибутку і навпаки.

Для оцінки достатності грошових ресурсів на підприємстві використовують показник тривалості періоду обороту грошових потоків. З цією метою використовується співвідношення:

$$\text{Період обороту} = \frac{\text{Середні залишки грошових коштів} \times T}{\text{Оборот грошових потоків за період}}, \quad (5.5)$$

де, T – тривалість періоду складає 360 днів – при розрахунку значення на рік; 90 днів – при розрахунку за квартал; 30 днів – за місяць.

Для розрахунку використовуються внутрішні облікові дані про величину залишків на початок і кінець періоду (наприклад місяць) на рахунках грошових коштів. Для цього використовують наступну формулу:

$$CЗГК = \frac{\frac{ЗГ_1}{2} + ЗГ_2 + ЗГ_3 + \dots + \frac{ЗГ_n}{2}}{n-1}, \quad (5.6)$$

де, $CЗГК$ – середній залишок грошових коштів, тис.грн.; $ЗГ_n$ – залишки на початок n -го місяця, тис.грн.; n – кількість місяців в періоді.

Для розрахунку величини середнього обороту грошових потоків потрібно використовувати кредитовий оборот за період по рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті» беручи до уваги, що більшість підприємств здійснюють безготівкові розрахунки зі своїми контрагентами. При цьому видача грошових коштів через касу (наприклад, заробітна плата працівників або оплата господарських витрат) передбачає їх попереднє одержання в банку. Відкриття спеціальних рахунків в банку та їх використання за рахунок власних коштів також пов'язане з перерахуванням коштів з поточного рахунку на відповідні спеціальні рахунки. В цих випадках використання для розрахунку величини обороту суми кредитових оборотів за рахунком 30 «Каса», 311 «Поточні рахунки в банку в національній валюті», 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» може призвести до подвійного рахунку і, як наслідок – до значного використання показника оборотності грошових коштів на підприємстві. Але якщо на підприємстві значна частка розрахунків проходить через касу і (або) формування спеціальних рахунків здійснюється на позиковій основі, тобто суми, що проводяться по кредиту рахунків 30 «Каса», 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» не знаходять свого попереднього відображення на рахунку 311 «Поточні рахунки в банку в національній валюті». Вказані витрати грошових коштів повинні бути додані до суми кредитового обороту рахунку 31 «Рахунки в банку».

Одним з аспектів аналізу грошових потоків є визначення достатності генерованого підприємством чистого грошового потоку з позиції фінансування його потреб. Для цього використовують коефіцієнт достатності чистого грошового потоку ($K_{\partial чгп}$), який розраховують за формулою:

$$K_{\partial чгп} = \frac{ЧГП}{K_n + \Delta BЗ + Д}, \quad (5.7)$$

де, $ЧП$ – сума чистого грошового потоку підприємства за аналізований період, тис.грн.; K_n – сума погашення довго-, і короткострокових кредитів, тис.грн.; $\Delta BЗ$ – приріст виробничих запасів; D – сума виплачених дивідендів, тис.грн.

Негативні наслідки для фінансового стану підприємства має як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються у зниженні ліквідності активів і платоспроможності підприємства в цілому, в зростанні недопустимої кредиторської заборгованості, затримках у погашенні кредитів, а в кінцевому результаті – у зниженні рентабельності авансованого капіталу.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку виявляються у зниженні внаслідок інфляції реальної вартості надлишкових коштів, втраті прибутку від не залученого в обіг капіталу.

Підтримка платоспроможності підприємства можлива лише за умови забезпечення рівномірності та збалансованості (синхронності) вхідних і вихідних грошових потоків за обсягами й часом виникнення.

Для оцінювання ступеня рівномірності формування і синхронності вхідного і вихідного грошового потоку розраховують такі показники: рівномірність надходження грошей, рівномірність витрачання грошей, коефіцієнт рівномірності надходження грошей, коефіцієнт рівномірності витрачання грошей, коефіцієнт синхронності вхідних та вихідних грошових потоків, синхронність вхідних та вихідних потоків (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

Характеристика показників ритмічності та синхронності грошового потоку підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
1	2	3
Рівномірність надходження грошових потоків (P_n)	$P_n = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (\bar{N} - N_n)^2}{n}}$	показує як вхідний грошовий потік розподіляється у часі протягом звітного періоду: як щоденний грошовий потік відрізняється від середньоденного. Оптимальною тенденцією є наближення значення показника до нуля, що є ознакою рівномірності надходжень грошових потоків. Таке значення показника не обов'язкове для підприємств з сезонним виробництвом
Рівномірність витрачання грошових потоків (P_v)	$P_v = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (\bar{V} - V_n)^2}{n}}$	за своїм економічним навантаженням аналогічний попередньому показнику але досліджує розподіл у часі вихідного грошового потоку. Значення показника повинне наближатись до нуля що є свідченням рівномірного розподілу витрачання грошових потоків підприємства у часі
Коефіцієнт рівномірності надходження грошових потоків (K_{pn})	$K_{pn} = \frac{P_n}{N}$	показує частку середнього відхилення вхідного грошового потоку від його середнього значення у загальному обсязі вхідного грошового потоку
Коефіцієнт рівномірності витрачання грошових потоків (K_{pv})	$K_{pv} = \frac{P_v}{V}$	показує частку середнього відхилення вихідного грошового потоку від його середнього значення у загальному обсязі вихідного грошового потоку
Коефіцієнт синхронності вхідного і вихідного грошового потоку (K_c)	$K_c = \frac{C_{zn}}{V}$	показує яку частку становить середнє відхилення між вхідним та вихідним грошовим потоком у загальному вихідному грошовому потоці. При

1	2	3
		наближенні значення до нуля стан грошового обороту є нормальним
Синхронність вхідних і вихідних грошових потоків (C_{zn})	$C_{zn} = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (N_n - V_n)^2}{n}}$	показує відповідність у часі та за обсягами вхідних та вихідних грошових потоків підприємства. Значення показника повинно наближатися до нуля. Це свідчить про узгодженість вхідних та вихідних потоків за обсягами їх нормальний розподіл за часом тобто про синхронність грошових потоків
де, N – надходження грошових потоків; V – витрачання грошових потоків; n – кількість періодів; $\bar{N}$ – середній розмір надходження грошових потоків; $\bar{V}$ – середній розмір витрачання грошових потоків.		

Грошові потоки є надійною основою безперервної ритмічної діяльності підприємства, що викликає необхідність їх планування, оптимізації, які ґрунтуються на результатах попереднього проведеного аналізу.

5.3. Аналіз показників якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства

Якість чистого грошового потоку – це узагальнена характеристика структури джерел формування чистого грошового потоку підприємства.

Якість грошового потоку оцінюється двома методами: на основі співвідношень чистих потоків у розрізі окремих видів діяльності; на основі аналізу структури надходжень і витрачань коштів.

Відповідно до першого методу виділяють три види якості чистого грошового потоку, порядок оцінки яких та характеристика подано в табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Оцінка якості грошового потоку підприємства на основі співвідношень чистих потоків у розрізі видів діяльності

Вид якості	Алгоритм оцінки	Характеристика
Висока	$ЧГП_{од} \geq 0$ $ЧГП_{ід} \leq 0$ $ЧГП_{фд} \leq 0$ $ЧГП_{заг} \geq 0$	операційна діяльність підприємства забезпечує достатню кількість коштів для здійснення операційних витрат, фінансування інвестиційних потреб і для здійснення платежів за фінансовою діяльністю
Нормальна	$ЧГП_{од} \geq 0$ $ЧГП_{ід} \leq 0$ $ЧГП_{фд} \geq 0$ $ЧГП_{заг} \geq 0$	підприємство здійснює інвестиції за рахунок коштів отриманих від операційної діяльності і залучених кредитів або додаткових вкладень власників
Кризова	$ЧГП_{од} \leq 0$ $ЧГП_{ід} \geq 0$ $ЧГП_{фд} \geq 0$ $ЧГП_{заг} \leq 0$	підприємство фінансує операційні виплати за рахунок надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності. Така структура грошових потоків припустима тільки для новостворених підприємств

При використанні другого методу оцінки якості чистого грошового потоку необхідно звернути увагу на зміну суми і питомої ваги грошових надходжень від реалізації продукції:

– висока якість чистого грошового потоку характеризується зростанням питомої ваги чистого прибутку, отриманого за рахунок збільшення випуску продукції і зниження його собівартості;

– низька якість чистого грошового потоку – за рахунок збільшення частки чистого прибутку, пов'язаного зі зростанням цін на продукцію, збільшенням іншої операційно діяльності.

Наступним напрямом аналізу грошових потоків є визначення рівня їх ліквідності. Аналіз ліквідності чистого грошового потоку дозволяє дослідити можливості підприємства щодо здійснення необхідних платежів і виконання фінансових зобов'язань. Рівень ліквідності чистого грошового потоку підприємства оцінюється на основі показників (табл. 5.5).

Таблиця 5.5

Характеристика показників ліквідності чистого грошового потоку підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$K_{лзп} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{грошові витрачання}}$	характеризує забезпеченість витрачання грошей їх надходженнями. Якщо даний показник менше 1, то підприємству необхідно вживати заходів для додаткового залучення інвестиційних ресурсів
Коефіцієнт відношення грошових надходжень до чистого грошового потоку	$K_{гп} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{чистий грошовий потік}}$	характеризує, який обсяг грошових надходжень потрібний для отримання 1 грн. чистого грошового потоку
Коефіцієнт інкасації дебіторської заборгованості	$K_{ідз} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{дебіторська заборгованість}}$	характеризує ступінь обертання дебіторської заборгованості на основі грошових надходжень
Коефіцієнт покриття кредиторської заборгованості надходженнями грошових коштів	$K_{пкз} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{кредиторська заборгованість}}$	характеризує здатність підприємства виконувати поточні зобов'язання за рахунок надходжень грошових коштів
Коефіцієнт поповнення грошових коштів	$K_{гк} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{залишок грошових коштів}}$	характеризує ступінь збільшення залишку грошових коштів
Коефіцієнт обертання оборотних активів на основі грошових надходжень	$K_{ооб.а.} = \frac{\text{грошові надходження}}{\text{оборотні активи}}$	характеризує ступінь обертання оборотних активів підприємства на основі грошових надходжень

Важливе значення має оцінка ефективності грошових потоків, метою якої є визначення результативності їх формування та використання, а також виявлення впливу на фінансовий стан і забезпечення сталого економічного зростання підприємства. Ефективне формування грошових потоків означає таке співвідношення між надходженнями і витрачаннями грошових коштів, яке формує вхідний чистий грошовий потік та забезпечує отримання чистого прибутку. У табл. 6.6 подано характеристику показників аналізу ефективності грошових потоків підприємства.

Таблиця 5.6

Характеристика показників ефективності грошових потоків підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Коефіцієнт притоку грошових потоків	$K_{прзп} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{грошові надходження}}$	характеризує скільки гривень чистого грошового потоку генерує 1 грн. грошових надходжень
Коефіцієнт ефективності грошового потоку	$K_{эфзп} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{грошові витрачання}}$	характеризує скільки гривень чистого грошового потоку забезпечує 1 грн. грошових виплат
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	$K_{рзп} = \frac{\text{чистий грошовий потік} - \text{виплачені дивіденди}}{\text{приріст реальних інвестицій} - \text{приріст довгострокових фінансових інвестицій}}$	показує частку чистого грошового потоку спрямованого на заміну активів зростання виробництва, і вважається достатнім на рівні 8-10%
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості чистим грошовим потоком	$K_{ндз} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{дебіторська заборгованість}}$	характеризує скільки гривень чистого грошового потоку припадає на 1 грн. майбутніх грошових надходжень
Коефіцієнт забезпечення кредиторської заборгованості чистим грошовим потоком	$K_{зкз} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{кредиторська заборгованість}}$	характеризує ступінь покриття кредиторської заборгованості чистим грошовим потоком підприємства
Коефіцієнт чистого поповнення грошових коштів	$K_{чпзк} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{залишок коштів}}$	характеризує ступінь поповнення залишку коштів підприємства за рахунок чистого грошового потоку
Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів на основі чистого грошового потоку	$K_{эфоб.а.} = \frac{\text{чистий грошовий потік}}{\text{оборотні активи}}$	характеризує розмір чистого грошового потоку, що генерується 1 грн. оборотних активів підприємства

Таблиця 5.7

Ефективність руху грошових потоків підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт руху грошових потоків в результаті операційної діяльності	ф.3 ряд.3195 / ф.1 ряд.1695
Коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів	(ф.3 ряд.3195 – ряд.3355) / ф.1 ряд.1695
Коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргу	ф.3 ряд.3195 / (ф.1 ряд.1595+1695)
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	(ф.3 ряд.3400 – ряд.3355) / ф.3 ряд.3400
Коефіцієнт грошового покриття виплат по відсотках	ф.3 ряд.3195 / ряд.3350
Коефіцієнт достатності грошового потоку	ф.3 ряд.3400 / ф.1 (ряд.1510 +1600 + (Δряд.1100+1110) + ф.3. ряд.3355

5.4. Методика оптимізації рівня рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємства

Забезпечення ліквідності грошового потоку, на основі якого визначається кредитна позиція підприємства передбачає проведення оцінки чистого грошового потоку від операційної діяльності, спираючись на коефіцієнти у сфері управління як власними оборотними коштами, так і власними ресурса-

ми відтворення необоротних активів. При цьому процес оцінювання доцільно проводити з урахуванням тих індикаторів оцінки фінансового стану, які в кінцевого результату передбачають отримання співвідношення суми чистого прибутку до чистого грошового потоку.

Складовими моделі оптимізації рівня рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності є такі показники:

- коефіцієнт участі скоригованого операційного грошового потоку у формуванні власних обігових коштів;
- приріст власних обігових коштів, який визначається як різниця між сумою власних обігових коштів на кінець і на початок періоду дослідження;
- приріст власного капіталу підприємства, який є різницею між величиною власного капіталу на кінець і на початок періоду дослідження;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу, який включає складові приросту власних обігових коштів і приросту власного капіталу за звітний період.

Для розрахунку факторної моделі необхідно обирати не величину показників, як це прийнято за традиційною методикою, а їх приріст, що утворився в результаті діяльності підприємства за відповідний звітний період. Така необхідність викликана специфікою формування оцінюваних грошових потоків, які утворюються й витрачаються в межах одного року.

Алгоритм розрахунку показників факторної моделі рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності наведено в табл. 5.8.

Таблиця 5.8

Алгоритм розрахунку показників факторної моделі рівня рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності

Найменування факторів	Алгоритм розрахунку	Позначення в алгоритмі	
		Код	Зміст
1	2	3	4
Коефіцієнт участі скоригованого операційного грошового потоку у формуванні власних оборотних коштів	$СГП(o) : \Delta BOK$	$СГП(o)$	скоригований грошовий потік від операційної діяльності (виключення амортизаційних відрахувань)
		ΔBOK	приріст власних оборотних коштів за звітний період
Приріст власних оборотних коштів за звітний період (ΔBOK)	$BOK_{к.п} - BOK_{п.п}$	$BOK_{к.п}$	власні оборотні кошти на кінець звітного періоду
		$BOK_{п.п}$	власні обігові кошти на початок звітного періоду
Приріст власного капіталу за звітний період (ΔBK)	$BK_{к.п} - BK_{п.п}$	$BK_{к.п}$	сума власного капіталу на кінець звітного періоду
		$BK_{п.п}$	сума власного капіталу на початок звітного періоду
Коефіцієнт маневреності власного капіталу $K_m(n)$	$\Delta BOK : \Delta BK$	ΔBK	сума приросту власного капіталу за звітний період
Коефіцієнт забезпечення скоригованого операційного грошового потоку сумою приросту власного капіталу $(K(3,2))_1$	$\Delta BK : СГП(o)$	ΔBK	сума приросту власного капіталу за звітний період
		$СГП(o)$	скоригований грошовий потік від операційної діяльності на суму амортизації

Продовження табл. 5.8

1	2	3	4
Коефіцієнт участі скоригованого грошового потоку у формуванні власних ресурсів відтворення необоротних активів ($K_{3(н.а)}$)	$СГП(o)2 : \Delta BPB(н.а)$	$СГП(o)2$	скоригований грошовий потік від операційної діяльності з виключенням суми зменшення (збільшення) оборотних активів і витрат майбутніх періодів
		$\Delta BPB(н.а)$	приріст власних ресурсів відтворення необоротних активів
Приріст власних ресурсів відтворення необоротних активів $\Delta BPB(н.а)$	$BPB(н.а)к.п - BPB(н.а)п.п$	$BPB(н.а)к.п$	сума власних ресурсів відтворення необоротних активів на кінець періоду
		$BPB(н.а)п.п$	сума власних ресурсів відтворення на початок періоду
Частка приросту власних ресурсів відтворення необоротних активів у прирості власного капіталу $\tau Ч BPB(н.а)$	$\Delta BPB(н.а) : \Delta BK$	$\Delta BPB(н.а)$	приріст власних ресурсів відтворення необоротних активів
		ΔBK	сума приросту власного капіталу за звітний період
Коефіцієнт забезпечення скоригованого операційного грошового потоку сумою приросту власного капіталу $K(3.Г.)2$	$\Delta BK : СГП(o)2$	ΔBK	сума приросту власного капіталу за звітний період
		$СГП(o)2$	скоригований грошовий потік від операційної діяльності з виключенням суми зменшення (збільшення) оборотних активів і витрат майбутніх періодів
Приріст рентабельності власного капіталу $R_{\Delta BK}$	$ЧП : \Delta BK$	$ЧП$	сума чистого прибутку за звітний період
Коефіцієнт забезпечення чистого грошового потоку від операційної діяльності сумою приросту власного капіталу $K(3.б)$	$\Delta BK : ЧГП(o)$	$ЧГП(o)$	сума чистого грошового потоку від операційної діяльності звітного періоду
Рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності $R(ЧГП(o))$	$ЧП : ЧГП(o)$	$ЧП$	сума чистого прибутку за звітний період
		$ЧГП(o)$	сума чистого грошового потоку від операційної діяльності звітного періоду

Факторна модель рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності може бути подана наступним чином:

$$\frac{СГП(o)1}{\Delta BOK} \times \frac{\Delta BOK}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{СГП(o)1} \times \frac{СГП(o)2}{\Delta BPB(н.а)} \times \frac{\Delta BPB(н.а)}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{СГП(o)2} \times \frac{ЧП}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{ЧГП(o)} = \frac{ЧП}{ЧГП(o)}, \quad (5.7)$$

де, $\frac{СГП(o)1}{\Delta BOK}$ – коефіцієнт участі скоригованого операційного грошового потоку у формуванні власних оборотних коштів;

$\frac{\Delta BOK}{\Delta BK}$ – коефіцієнт маневреності власного капіталу, котрий показує, яка частина приросту власного капіталу за звітний період використовується для фінансування поточної діяльності в розрізі обсягу отриманого приросту власних оборотних коштів; $\frac{\Delta BK}{СГП(o)1}$ –

коефіцієнт забезпечення скоригованого операційного грошового потоку сумою приросту власного капіталу, що вказує, яка частина скоригованого операційного грошового потоку (на суму амортизації) буде використана на фінансування діяльності підприємства за рахунок отриманого приросту власного ка-

піталу; $\frac{СГП(o)2}{\Delta BPB(n,a)}$ – коефіцієнт участі скоригованого операційного грошового потоку у формуванні власних ресурсів відтворення необоротних активів; $\frac{\Delta BPB(n,a)}{\Delta BK}$ – частка приросту власних ресурсів відтворення необоротних активів у прирості власного капіталу. Цей коефіцієнт указує, яка частка приросту власного капіталу спрямовується на фінансування приросту власних ресурсів відтворення необоротних активів; $\frac{\Delta BK}{СГП(o)2}$ – коефіцієнт забезпечення скоригованого операційного грошового потоку сумою приросту власного капіталу, який показує, яка частина скоригованого грошового потоку від операційної діяльності (з виключенням суми оборотних активів і витрат майбутніх періодів) буде використана на фінансування діяльності підприємства за рахунок отриманого приросту власного капіталу; $\frac{ЧП}{\Delta BK}$ – приріст рентабельності власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками капіталу грошова одиниця, задіяна в конкретному звітному періоді отримана сума приросту власного капіталу. Цей показник доцільно розраховувати для наявних і потенційних власників та акціонерів; $\frac{\Delta BK}{ЧГП(o)}$ – коефіцієнт забезпечення чистого грошового потоку від операційної діяльності сумою приросту власного капіталу; $\frac{ЧП}{ЧГП(o)}$ – рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Кількісну оцінку впливу окремих чинників на рівень рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності підприємств можна визначити методом ланцюгових підставок або інтегральним методом оцінювання впливу чинників.

Беручи до уваги кодування коефіцієнтів факторної моделі, її можна подати в наступному вигляді:

$$R_{ЧГП(o)} = K(y) \times K_m(n) \times K(z,z) \times K_y(n,a) \times Ч_{BPB(n,a)} \times K(z,z) \times R_{\Delta BK} \times K(z,b), \quad (5.8)$$

Звуживши рамки дослідження, можна використати двофакторну модель рентабельності чистого грошового потоку від операційної діяльності. У цьому випадку до уваги слід брати лише два коефіцієнта вище, а саме коефіцієнт рентабельності приросту власного капіталу й коефіцієнт забезпечення чистого грошового потоку від операційної діяльності сумою приросту власного капіталу.

В цьому випадку, двофакторна модель рентабельності чистого грошового потоку може мати такий вигляд:

$$\frac{ЧП}{ЧГП(o)} = \frac{ЧП}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{ЧГП(o)} \quad (5.9)$$

або

$$R_{ЧГП(o)} = R_{\Delta BK} \times K(z,b) \cdot \quad (5.10)$$

Взаємозв'язок впливу на рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності двох чинників – приріст рентабельності власного капіталу й показника забезпечення чистого грошового потоку від операційної діяльності сумою приросту власного капіталу – надає можливість більш предметно характеризувати процес управління грошовим операційним потоком.

Розширення процесу дослідження впливових чинників на рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності може відбуватися за рахунок визначення напрямку діяльності, який потребує прийняття виваженого управлінського рішення (мається на увазі сфера управління власними обіговими коштами та власними ресурсами відтворення нематеріальних активів). Якщо підприємству необхідно встановити вплив зазначених чинників на рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності окремо, то можна використовувати дві п'ятифакторні моделі, які матимуть такий вигляд:

– при врахуванні приросту власних обігових коштів:

$$\frac{C\Pi(o)1}{\Delta BOK} \times \frac{\Delta BOK}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{C\Pi(o)1} \times \frac{ЧП}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{Ч\Pi(o)} = \frac{ЧП}{Ч\Pi(o)}, \quad (5.11)$$

або

$$K(y) \times K(m)n \times K(z,z)1 \times R_{\Delta BK} \times K(z,z) = R_{Ч\Pi(o)1}, \quad (5.12)$$

– при врахуванні приросту власних ресурсів відтворення необоротних активів:

$$\frac{C\Pi(o)2}{\Delta BРВ(n,a)} \times \frac{\Delta BРВ(n,a)}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{C\Pi(o)2} \times \frac{ЧП}{\Delta BK} \times \frac{\Delta BK}{Ч\Pi(o)} = \frac{ЧП}{Ч\Pi(o)}, \quad (5.13)$$

або

$$K_{y(n,a)} \times Ч_{BРВ(n,a)} \times K(z,z)2 \times R_{\Delta BK} \times K(z,z) = R_{Ч\Pi(o)2}, \quad (5.14)$$

Визначення резервів збільшення рентабельності чистого операційного грошового потоку за рахунок чистого прибутку базується на методиці збалансованості, ліквідності та ефективності формування грошових потоків підприємства під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

До зовнішніх факторів впливу на ефективне формування грошових потоків відносять: кон'юнктуру товарного ринку; кон'юнктуру фінансового ринку; систему оподаткування підприємств; сформовану практику кредитування постачальників і покупців продукції; систему здійснення розрахункових операцій суб'єктів господарювання; достатність кредиту.

До внутрішніх факторів впливу на ефективне формування грошових потоків відносять: можливість залучення засобів цільового фінансування на не компенсаційній основі; життєвий цикл підприємства; тривалість операційного циклу; сезонність виробництва та реалізації продукції; невідкладність інвестиційних програм; амортизаційна політика підприємства; коефіцієнт операційного левериджу; фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства.

Практична діяльність доводить, що грошові потоки підприємств повинні мати розроблену програму їх накопичення й витрачання. Саме вказані факто-

ри формування грошових потоків підкреслюють необхідність поєднання результатів операційної діяльності, з процесами, що віддзеркалюють ступінь управління капіталом взагалі.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Розкрити зміст поняття «грошовий потік».
2. Як класифікуються грошові потоки?
3. Що є інформаційною базою руху коштів?
4. У чому сутність й аналітична цінність прямого й непрямого методів складання Звіту про рух грошових коштів?
5. Як оцінюють якість грошового потоку підприємства?
6. За допомогою яких показників можна оцінити збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків?
7. Надайте характеристику показникам оцінки ліквідності грошових потоків підприємства.
8. На основі розрахунку яких показників здійснюється оцінка ефективності формування та використання грошових потоків підприємства?
9. Які внутрішні фактори впливають на формування грошових потоків підприємства?
10. Визначте, які зовнішні фактори справляють позитивний вплив на формування грошових потоків підприємства, а які негативний?

ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 5

1. *Мета аналізу грошових потоків полягає у:*
  - 1) вивченні обсягів та джерел грошей, що надходять на підприємство;
  - 2) оцінці здатності підприємства акумулювати гроші у необхідному обсязі і в установленні строки, необхідні для здійснення запланованих витрат;
  - 3) виявленні причин невідповідності між величиною отриманого прибутку та фактичною наявністю грошей;
  - 4) оптимізації залишку коштів підприємства.
2. *За масштабом обслуговування господарського процесу виділяють такі види грошових потоків:*
  - 1) рівномірний, нерівномірний;
  - 2) регулярний, дискретний;
  - 3) підприємства в цілому, за окремими видами господарської діяльності, за окремими структурними підрозділами, за окремими господарськими операціями;
  - 4) валовий, чистий.
3. *Якість грошового потоку оцінюється як нормальна якщо:*
  - 1) $ЧП_{од} \geq 0$, $ЧП_{ід} \leq 0$, $ЧП_{фд} \leq 0$, $ЧП_{заг} \geq 0$;
  - 2) $ЧП_{од} \geq 0$, $ЧП_{ід} \leq 0$, $ЧП_{фд} \geq 0$, $ЧП_{заг} \geq 0$;
  - 3) $ЧП_{од} \leq 0$, $ЧП_{ід} \geq 0$, $ЧП_{фд} \geq 0$, $ЧП_{заг} \leq 0$;
  - 4) $ЧП_{од} \geq 0$, $ЧП_{ід} \leq 0$, $ЧП_{фд} \leq 0$, $ЧП_{заг} \leq 0$.
4. *Якщо операційна діяльність підприємства забезпечує достатністю кількість коштів для здійснення операційних витрат, фінансування інвестиційних потреб і для здійснення платежів за фінансовою діяльністю, то якість грошового потоку оцінюється як:*
  - 1) висока;
  - 2) нормальна;
  - 3) низька;
  - 4) кризова.

5. Який показник, що використовується в процесі аналізу грошових потоків, показує як вхідний грошовий потік розподіляється у часі протягом звітного періоду:

- 1) ліквідністю грошового потоку;
- 2) рівномірністю надходження грошових потоків;
- 3) ефективністю грошового потоку;
- 4) синхронністю вхідних а вихідних грошових потоків.

6. Який показник ліквідності чистого грошового потоку підприємства характеризує ступінь збільшення залишку грошових коштів:

- 1) ліквідності грошового потоку;
- 2) коефіцієнт відношення грошових надходжень до чистого грошового потоку;
- 3) коефіцієнт поповнення грошових коштів;
- 4) коефіцієнт обертання оборотних активів на основі грошових надходжень.

7. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку розраховується як відношення:

- 1) обсягу грошових надходжень до чистого грошового потоку;
- 2) обсягу грошових надходжень до обсягу грошових витрачань;
- 3) обсягу грошових надходжень до залишку грошових коштів;
- 4) обсягу грошових надходжень до вартості оборотних активів.

8. Коефіцієнт ефективності грошового потоку розраховується як відношення:

- 1) чистого грошового потоку до суми грошових надходжень;
- 2) чистого грошового потоку до вартості оборотних активів;
- 3) чистого грошового потоку до обсягу грошових витрачань;
- 4) чистого грошового потоку до залишку грошових коштів.

Тема 6. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

- 6.1. Аналіз динаміки та структури фінансових результатів підприємства. Аналіз рівня беззбитковості.
- 6.2. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз розподілу та використання чистого прибутку.
- 6.3. Розрахунок показників рентабельності. Факторний аналіз показників рентабельності.

6.1. Аналіз динаміки та структури фінансових результатів підприємства. Аналіз рівня беззбитковості

Економічна доцільність функціонування будь-якого підприємства, результативність його фінансової діяльності визначається станом формування та використання фінансових результатів. Фінансовий результат є визначальним критерієм ефективності господарювання та основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства і визначається як різниця між доходами і витратами, що виникають у процесі здійснення підприємницької діяльності.

Метою здійснення аналізу фінансових результатів є визначення результативності й ефективності господарської діяльності та загальної оцінки роботи підприємства, а також виявлення факторів, які впливають на фінансові результати для розробки системи заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Основним завданням аналізу фінансових результатів є: дослідження рівня, складу та структури фінансових результатів у динаміці; контроль за процесами формування фінансових результатів за видами діяльності; оцінка абсолютних і відносних показників формування фінансових результатів від різних видів діяльності; виявлення факторів та причин, що справляють вплив на суму чистого фінансового результату і кількісний вимір їх впливу на результативний показник; оцінка ефективності розподілу чистого прибутку підприємства; виявлення резервів збільшення суми чистого прибутку у рентабельності; оцінка роботи підприємства по використанню можливостей збільшення прибутку та рентабельності; розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Аналіз фінансових результатів проводиться на підставі стандартних методів:

– горизонтального (або трендового), при якому аналіз фінансових результатів базується на вивченні динаміки окремих його показників у часі. На основі даного методу аналізу розраховується темпи росту (приросту) окремих видів прибутку, визначаються загальні тенденції його зміни (або тренди). Горизонтальний аналіз здійснюється шляхом порівняння показників формування, розподілу і використання фінансових результатів звітного періоду

з показниками попереднього періоду, чи показниками аналогічного періоду минулих років;

– вертикального (або структурного), під час якого аналіз фінансових результатів пов'язаний із структурним розкладанням агрегованих показників формування, розподілу і використання. У процесі здійснення цього методу розраховується питома вага або співвідношення окремих структурних складових агрегованого показника;

– порівняльного аналізу фінансових результатів, що базується на зіставленні значень груп аналогічних його показників з плановими чи нормативними даними, середньогалузевими значеннями чи даними підприємств-конкурентів. Це дозволяє підприємству оцінити ступінь відхилення звітних показників від планових (нормативних) та визначити причини цих відхилень, виявлення конкурентної позиції за рівнем господарювання чи в межах конкретного регіонального ринку та виявлення резервів подальшого підвищення ефективності господарської діяльності;

– факторного аналізу фінансових результатів як методики комплексного системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативного показника, а саме прибутку підприємства.

Фінансові результати в абсолютних сумах визначаються сумою прибутку або збитку і залежать від сфери діяльності, галузі господарства та установлених законодавством умов обліку фінансових результатів.

Прибуток – це втілення у грошовій формі чистого доходу підприємства на вкладений капітал, який характеризує його винагороду за здійснення фінансово-господарської діяльності та є різницею між сукупним доходом та сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності.

Основними функціями прибутку є:

– *оціночна*, тобто є критерієм і показником ефективності діяльності підприємства;

– *розподільча*, тобто є джерелом формування доходів бюджетів різних рівнів. Прибуток надходить до бюджетів у вигляді податку на прибуток і економічних санкцій та використовується у відповідності із статтями їх витратної частини;

– *стимулююча*, тобто обумовлює економічну поведінку господарюючих суб'єктів, стабільний фінансовий стан, який залежить від розміру прибутку і прийнятого в національній економіці механізму його розподілу.

При проведенні аналітичних досліджень застосовують наступні показники прибутку:

– *прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, послуг)*, який розраховується двома способами:

1) *за скороченою формою*: валовий прибуток (збиток) – витрати на збут, адміністративні витрати;

2) *за розгорнутою схемою*: чистий дохід від реалізації продукції (товарів, послуг) – (собівартість реалізованої продукції + витрати за збут, адміністративні витрати).

– *нерозподілений прибуток (непокритий збиток)* – величина, на яку чистий прибуток перевищує його використання у звітному періоді;

– *номінальний прибуток (збиток)* – характеризує фактично одержану величину прибутку (збитку) підприємством;

– *реальний прибуток (збиток)* – номінальний прибуток (збиток) перерахований з урахуванням інфляції; характеризує реальну купівельну спроможність підприємства;

– *економічний прибуток* – різниця між доходами від реалізації та витратами втрачених можливостей. Витрати втрачених можливостей (альтернативні витрати) – витрати на споживання певного ресурсу, які вимірюються з точки зору вигоди, втраченої через невикористання цього ресурсу найкращим альтернативним шляхом.

Різні види операційної діяльності підприємства, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), а також наявність фінансової та інвестиційної діяльності формують грошову оцінку в сукупності показників фінансових результатів.

Перелік основних напрямків аналізу фінансових результатів подано у табл. 6.1

Таблиця 6.1

Основні напрямки аналізу фінансових результатів підприємства

Напрямок аналізу	Види аналізу
Горизонтальний аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - порівняння показників прибутку звітного періоду з показниками попереднього періоду; - порівняння показників прибутку звітного року з показниками аналогічного періоду минулого року; - порівняння показників прибутку за ряд попередніх періодів
Вертикальний аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - структурний аналіз прибутку за видами діяльності; - структурний аналіз прибутку за видами продукції; - структурний аналіз доходів за видами діяльності; - структурний аналіз витрат за видами діяльності; - структурний аналіз використання прибутку
Порівняльний аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - порівняльний аналіз показників прибутку підприємства з середньогалузевими значеннями; - порівняльний аналіз показників прибутку підприємства з контрагентами; - порівняльний аналіз показників прибутку окремих центрів відповідальності; - порівняльний аналіз показників прибутку підприємства із запланованими

Обов'язковими елементами дослідження фінансових результатів діяльності підприємства є: аналіз змін кожного показника за поточний аналізований період (горизонтальний аналіз показників фінансових результатів за звітний період); аналіз структури відповідних показників та її змін (вертикальний аналіз); дослідження динаміки зміни показників фінансових результатів за ряд звітних періодів (трендовий аналіз).

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства дозволяє дати оцінку темпів зростання прибутку як в цілому по підприємству за певний період, так і за кожною його складовою; вивчити вплив суб'єктивних і об'єктивних факторів на зміну прибутку та визначити рівень їх впливу; виявити резерви збільшення прибутку.

Для аналізу і оцінки рівня та динаміки фінансових результатів об'єкту дослідження використовують інформаційні дані (табл. 6.2).

Таблиця 6.2

Фінансові результати діяльності підприємства

Статті балансу	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2018 р. (+,-) до:			
	тис. грн.	у % до доходу	тис. грн.	у % до доходу	тис. грн.	у % до доходу	2016 р.		2017 р.	
							тис. грн.	зміна структури	тис. грн.	зміна структури
Доход від реалізації	40467	100	47087	100	57150	100	16683	x	10063	x
ПДВ	6745	16,7	7848	16,7	9525	16,7	2780	-	1677	-
Чистий дохід від реалізації	33722	83,3	39239	83,3	47625	83,3	13903	-	8386	-
Собівартість реалізованої продукції	28542	70,5	27188	57,7	38895	68,1	10353	-2,4	11707	10,4
Валовий прибуток (збиток)	5180	12,8	12051	25,6	8730	15,3	3550	2,5	-3321	-10,3
Інші операційні доходи	3406	8,4	282	0,60	1356	2,4	-2050	-6,0	1074	1,8
Адміністративні витрати	2196	5,4	2563	5,4	2037	3,6	-159	-1,8	-526	-1,8
Витрати на збут	123	0,30	93	0,20	22	0,03	-101	-0,27	-71	-0,17
Інші операційні витрати	167	0,41	616	1,3	127	0,22	-40	-0,19	-489	-1,08
Фінансові результати від операційної діяльності	6100	15,1	9061	19,2	7900	13,8	1800	-1,3	-1161	-5,4
Інші фінансові доходи	6	0,01	6	0,01	38	0,07	32	0,06	32	0,06
Інші доходи	-	-	-	-	105	0,18	105	0,18	105	0,18
Фінансові витрати	1984	4,9	2102	4,5	3133	5,5	1149	0,6	1031	1,0
Інші витрати	73	0,18	16	0,03	93	0,16	20	-0,02	77	0,13
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	4049	10,0	6949	14,8	4817	8,4	768	-1,6	-2132	-6,4
Чистий прибуток (збиток)	4049	10,0	6949	14,8	4817	8,4	768	-1,6	-2132	-6,4

Дані табл. 6.3 свідчать про стан економічної ефективності виробництва продукції на підприємстві.

Таблиця 6.3

Динаміка показників діяльності підприємства

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. (+,-) до:		2018 р. у % до:	
				2016р.	2017р.	2016р.	2017р.
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	33722	39239	47625	13903	8386	141,2	121,4
Реалізація продукції, тис. ц	51775	33320	63109	11334	29789	121,9	189,4
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	82	78	75	-7	-3	91,5	96,2
Виробіток одного працівника, тис. грн./чол.	411,2	503,1	635	223,8	131,9	154,4	126,2
Виробіток одного працівника, тис. ц/чол.	631,4	427,2	841,5	210,1	414,3	133,3	197,0

У таблиці 6.4 наведені результати аналізу доходів, витрат аналізованого підприємства.

Таблиця 6.4

Динаміка складу та структури доходів, витрат підприємства

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2018 р. (+,-) до:				2018 р. у % до:	
							2016 р.		2017 р.		2016 р.	2017 р.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	зміна структури	тис. грн.	зміна структури		
Доходи												
Чистий дохід від реалізації	33722	90,8	39239	99,3	47625	96,9	13903	6,1	8386	-2,4	141,2	121,4
Інші операційні доходи	3406	9,2	282	0,7	1356	2,8	-2050	-6,4	1074	2,1	39,8	у 4,8 р.
Інші фінансові доходи	6	0,02	6	0,02	38	0,1	32	0,08	32	0,08	у 6,3 р.	у 6,3 р.
Інші доходи	-	-	-	-	105	0,2	105	0,2	105	0,2	-	-
Разом	37134	100	39527	100	49124	100	11990	х	9597	х	х	х
Витрати і відрахування												
ПДВ	6745	16,9	7848	19,4	9525	17,7	2780	0,8	1677	-1,7	141,2	121,4
Собівартість реалізованої продукції	28542	71,7	27188	67,3	38895	72,3	10353	0,6	11707	5,0	136,3	143,1
Адміністративні витрати	2196	5,5	2563	6,3	2037	3,8	-159	-1,7	-526	-2,5	92,8	79,5
Витрати на збут	123	0,3	93	0,2	22	0,1	-101	-0,2	-71	-0,2	17,9	23,7
Інші операційні витрати	167	0,4	616	1,5	127	0,2	-40	-0,2	-489	-0,2	76,0	20,6
Фінансові витрати	1984	5,0	2101	5,2	3133	5,8	1149	0,8	1031	0,8	157,9	149,1
Інші витрати	73	0,2	16	0,1	93	0,1	20	-0,1	77	-0,1	127,4	у 5,8 р.
Разом	39830	100	40425	100	53832	100	14002	х	13407	х	135,2	133,2

Доцільним є аналіз структури операційних витрат підприємства (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

Динаміка показників діяльності підприємства

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. (+,-) до:		2018 р. у % до:	
				2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
Операційні витрати, тис. грн. у т.ч.	27726	32034	43676	15950	11642	157,5	136,3
Матеріальні витрати, тис. грн.	23983	26234	35341	11358	9107	147,4	134,5
- питома вага, %	86,5	81,9	80,9	-5,6	-1,0	-	-
Витрати на оплату праці, тис. грн.	2307	3469	5371	3064	1902	у 2,3 р.	154,8
- питома вага, %	8,3	10,8	12,3	4,0	1,5	-	-
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	539	732	1154	615	422	у 2,1 р.	157,7
- питома вага, %	2,0	2,3	2,6	0,6	0,3	-	-
Амортизація, тис. грн.	730	983	1683	953	700	у 2,3 р.	171,2
- питома вага, %	2,6	3,1	3,9	1,3	0,8	-	-
Інші операційні витрати, тис. грн.	167	616	127	-40	-489	76,0	20,6
- питома вага, %	0,6	1,9	0,3	-0,3	-1,6	-	-

Оцінка фінансових результатів починається з аналізу динаміки і структури доходів і витрат за різними видами діяльності підприємства, що дає можливість одержати найбільш загальне уявлення про фактори, що вплинули на їх формування.

Комплексне системне виявлення і вимірювання впливу факторів на формування фінансових результатів здійснюють за допомогою адаптивних моделей їх розрахунку.

Валовий прибуток (збиток) (ВП(З)) підприємства розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ЧД) та собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (СПП):

$$ВП(З) = ЧД - СПП, \quad (6.1)$$

Фінансовий результат (прибуток, збиток) від операційної діяльності ($\Phi P_{од}$) визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат:

$$\Phi P_{од} = ВП(З) + ІОД - АВ - ВЗ - ІОВ, \quad (6.2)$$

де, $ІОД$ – інші операційні доходи; $АВ$ – адміністративні витрати; $ВЗ$ – витрати на збут; $ІОВ$ – інші операційні витрати.

Фінансовий результат до оподаткування ($\Phi P_{до}$) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків) за мінусом фінансових та інших витрат (збитків):

$$\Phi P_{до} = \Phi P_{од} + ДУК + ІФД + Ц - ФВ - ВУК - ІВ, \quad (6.3)$$

де, $ДУК$ – дохід від участі в капіталі, тобто дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі; $ІФД$ – інші фінансові доходи, тобто доходи за депозитними сертифікатами, дивіденди одержані, відсотки одержані, інші доходи, отримані від фінансових операцій; $Ц$ – інші доходи, тобто доходи від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності; $ФВ$ – фінансові витрати, тобто витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу; $ВУК$ – витрати від участі в капіталі; $ІВ$ – інші витрати, до яких відносять витрати від неопераційних курсових різниць та від уцінки необоротних активів, собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності.

Чистий фінансовий результат (прибуток, збиток) (ЧФР) визначають як алгебраїчна сума фінансового результату до оподаткування, витрат (доходу) з податку на прибуток, прибутку (збитку) від припинення діяльності після оподаткування.

$$\text{ЧФР} = \Phi P_{до} \pm В(Д)ПП \pm П(З)п.д., \quad (6.4)$$

де, $В(Д)ПП$ – витрати (дохід) з податку на прибуток; $П(З)п.д$ – прибуток (збиток) від припинення діяльності після оподаткування.

У ході аналізу основну увагу необхідно акцентувати на валовому та чистому прибутках, як основних складових фінансових результатів підприємства.

Позитивна зміна всіх доходних складових та скорочення всіх витратних статей при формуванні чистого прибутку призводить до його зростання в розмірі, що дорівнює цій зміні. Додатково проводиться розрахунок і аналіз відносного показника частки зміни за певним фактором до загальної зміни прибутку, що дозволяє виявити провідні фактори. Дані такого аналізу повинні бути використані для пошуку резервів зростання прибутку (резервами зростання прибутку є вплив на ті складові його формування, зміна яких в аналізованому періоді призведе до скорочення прибутку).

Взаємозв'язок показників доходу від реалізації продукції, витрат та прибутку можна встановити на основі проведення операційного аналізу, який базується на розрахунку таких показників як: маржинальний дохід та точка

беззбитковості. Характеристика показників та алгоритм їх розрахунку подано в табл. 6.6.

У процесі аналізу показники беззбитковості досліджуються в динаміці.

Операційний аналіз спрямований на: визначення беззбиткового обсягу виробництва, продажу при заданих рівнях цін, постійних і змінних витрат;

Таблиця 6.6

Алгоритм розрахунку показників беззбитковості підприємства

Найменування факторів	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
Маржинальний дохід (M_{∂})	$M_{\partial} = \text{ЧД} - 3B = \text{ПВ} + \text{П}_{\text{од}}$	характеризує обсяг доходу від реалізації, якого достатньо для покриття постійних витрат і формування фінансового результату від операційної діяльності
Коефіцієнт маржинального доходу ($K_{M\partial}$)	$K_{M\partial} = \frac{M_{\partial}}{\text{Ц} \times O} = \frac{\text{Ц} - 3B_{\text{од}}}{\text{Ц}}$	показує частку маржинального доходу у сумі чистого доходу від реалізації
Точка беззбитковості: - у натуральному вимірі (T_n)	$T_n = \frac{\text{ПВ}}{\text{Ц} - 3B_{\text{од}}} = \frac{\text{ПВ}}{M_{\partial}}$	показує обсяг продажу продукції, при якому забезпечується беззбиткова діяльність
- у вартісному вимірі (T_v)	$T_v = \frac{\text{ПВ}}{K_{M\partial}}$	
Обсяг реалізації необхідних для отримання певної суми прибутку (O_b)	$O_b = \frac{\text{ПВ} + \text{П}}{K_{M\partial}}$	показує обсяг доходу від реалізації, досягнення якого забезпечує отримання запланованої суми прибутку

$3B$ – змінні витрати; $3B_{\text{од}}$ – змінні витрати на одиницю продукції; ПВ – постійні витрати; $\text{П}_{\text{од}}$ – прибуток від операційної діяльності; Ц – ціна; П – плановий прибуток.

визначення необхідного обсягу продажу для отримання заданої суми прибутку; визначення критичного рівня постійних витрат при заданому рівні маржинального доходу; визначення критичної ціни реалізації при заданому обсязі продажу і рівні постійних та змінних витрат; обрання варіанту зміни виробничої потужності; обрання варіанту структури асортименту продукції; обґрунтування ціни на нову продукцію; обґрунтування вибору устаткування, технології виробництва; обґрунтування придбання комплектуючих виробів; оцінка ефективності прийняття додаткового замовлення тощо.

6.2. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз розподілу та використання чистого прибутку

На формування фінансового результату підприємств впливають різноманітні фактори. Внутрішні фактори впливу на фінансові результати можна поділити на виробничі, до числа яких відносяться: обсяг необоротних і оборотних активів; рівень фондівдачі та оборотності оборотних активів; сума власних та позикових фінансових ресурсів й рівень їх використання; чисельність персоналу та рівень продуктивності праці; фонд робочого часу; час роботи устаткування та невиробничі: постачальницько-збутова діяльність; соціальні умови праці; облікова політика; стадія життєвого циклу підприємства та продукції; фактори, пов'язані з порушенням господарської дисципліни, що призводять до штрафних санкцій та інші. Систему зовнішніх факторів, що

впливають на фінансові результати діяльності підприємства становлять: соціально-економічні умови; рівень інфляції; ціни на виробничі ресурси; рівень насиченості ринків товарами; рівень конкуренції в галузі; державне регулювання цін; тарифів; фінансово-кредитна та податкова політика держави; рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; природні умови тощо.

Для виявлення впливу факторів на результативний показник використовують прийоми елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць тощо), що є одним із методів проведення факторного аналізу. Елімінування означає усунути, вилучити усіх чинників крім одного на величину результативного показника.

Факторний аналіз фінансових результатів проводиться у розрізі видів діяльності підприємства. Важливе місце в процесі факторного аналізу фінансових результатів відводиться аналізу валового прибутку, як ключовому показнику, що характеризує результати здійснення основної діяльності.

Методика проведення факторного аналізу валового прибутку визначається цілями аналізу, а відповідно, і складом інформаційних джерел, що використовуються при даному аналізі. Так, внутрішній аналіз валового прибутку дозволяє оцінити вплив факторів більш детально, у той час як при зовнішньому аналізі, при якому обсяг інформації, що використовується для його проведення значно менший, і це дозволяє окреслити тільки основні тенденції щодо впливу факторів.

Методичні положення зовнішнього аналізу валового прибутку передбачають оцінку впливу таких факторів:

- 1) обсягу реалізації продукції в натуральному виразі;
- 2) структури й асортименту реалізованої продукції;
- 3) рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції.

Розрахунок здійснюється в такому порядку:

1. Вплив зміни обсягу реалізації ($\Delta ВП_{op}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{op} = ВП_0 \times \left(\frac{СРП_1}{СРП_0} - 1 \right), \quad (6.5)$$

де, $ВП_0$ – валовий прибуток базового періоду; $СРП_1, СРП_0$ – собівартість реалізованої продукції звітного і базисного періодів відповідно.

2. Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції ($\Delta ВП_{стр}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{стр} = ВП_0 \times \left(\frac{ЧД_1}{ЧД_0} - \frac{СРП_1}{СРП_0} \right), \quad (6.6)$$

де, $ЧД_1, ЧД_0$ – чистий дохід від реалізації звітного і базисного періодів відповідно.

3. Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції ($\Delta ВП_{PB}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{PB} = ЧД_1 \times \left(\frac{СРП_0}{ЧД_0} - \frac{СРП_1}{ЧД_1} \right), \quad (6.7)$$

Найбільш імовірною причиною скорочення фінансових результатів від реалізації продукції є погіршення кон'юнктури ринку, внаслідок чого відбу-

вається зниження обсягу реалізації в натуральному вираженні, і підприємство змушене знижувати ціни. Крім зниження цін, зростання витрат на 1 грн. реалізованої продукції викликано скороченням обсягу реалізації й, відповідно, збільшення питомої ваги умовно-постійних витрат і собівартості одиниці продукції. Негативний вплив структурного фактору свідчить про збільшення питомої ваги низькорентабельних виробів в обсязі реалізованої продукції.

Більш точно оцінити вплив факторів на зміну валового прибутку дозволяє внутрішній аналіз. Традиційна методика внутрішнього аналізу дає можливість визначити вплив наступних факторів:

- обсягу реалізації в натуральному виразі;
- структури реалізованої продукції;
- рівня цін реалізації;
- собівартості реалізованої продукції (табл. 6.7).

Таблиця 6.7

Розрахунок впливу внутрішніх факторів на обсяг валового прибутку підприємства

Фактор	Модель оцінки впливу фактора на зміну валового прибутку
Зміна фізичного обсягу реалізації	$\Delta ВП_{ФОР} = ВД_0 \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} - ВП_0 = (ЧД_0 - СРП_0) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} - (ЧД_0 - СРП_0)$
Зміна структури й асортименту реалізованої продукції	$\Delta ВП_{стр} = (ЧД_{ум} - СРП_{ум}) - (ЧД_0 - СРП_0) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} =$ $= (\sum (K_1 \times Ц_0) - \sum (K_1 \times C_0)) - (ЧД_0 - C_0) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0}$
Зміна цін реалізації	$\Delta ВП_{ц} = (ЧД_1 - C_{ум}) - (ЧД_{ум} - C_{ум}) =$ $= (ЧД_1 - C_1 - \sum (K_1 \times C_0)) - (\sum (K_1 \times Ц_0) - \sum (K_1 \times C_0))$
Зміна собівартості	$\Delta ВП_c = (ЧД_1 - C_1) - (ЧД_1 - C_{ум}) = (ЧД_1 - C_1 - (ЧД_1 - \sum (K_1 \times C_0)))$
<i>ЧД_{ум}, С_{ум}</i> – чистий дохід від реалізації і собівартість реалізованої продукції звітного обсягу реалізації при базисному рівні цін відповідно; <i>K₀, K₁</i> – обсяг реалізації продукції <i>i</i> -го виду в натуральному вираженні за базисний та звітний періоди відповідно; <i>Ц₀</i> – ціна реалізації <i>i</i> -го виду продукції базисного періоду; <i>C₁, C₀</i> – собівартості реалізованої <i>i</i> -го виду продукції звітного і базисного періодів відповідно.	

Наступним етапом є проведення факторного аналізу чистого фінансового результату. Розмір чистого фінансового результату підприємства може залежати від наступних факторів: обсягу реалізації, собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних доходів, інших операційних витрат, фінансових результатів від інвестиційної та фінансової діяльності.

Вплив факторних показників на чистий фінансовий результат (прибуток чи збиток) підприємства можна подати у вигляді адитивної моделі:

$$\text{ЧФР} = \text{ЧД} - \text{СРП} + \text{ЮД} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ЮВ} + \text{ДУК} + \text{ІФД} + \text{ЦД} - \text{ФВ} - \text{ВУК} - \text{ІВ} - \text{ІПІ}, \quad (6.8)$$

Алгоритм розрахунку впливу представлених у моделі (6.8) факторів на чистий фінансовий результат підприємства подано в табл. 6.8.

Після того, як виявлені основні фактори формування чистого фінансового результату, аналізується порядок його розподілу та використання.

Чистий фінансовий результат є одним із основних джерел фінансування господарської діяльності підприємства та можливістю здійснення інвестицій.

Таблиця 6.8

Розрахунок впливу факторів на формування чистого фінансового результату підприємства

Фактор	Модель оцінки впливу фактора на зміну чистого фінансового результату
Чистий дохід від реалізації продукції: - загальна зміна	$\Delta ЧД_{заг} = ЧД_1 - ЧД_0$
- за рахунок зміни ціни	$\Delta ЧД_{ц} = ЧД_1 - \frac{ЧД_1}{I_{ц}}$ $I_{ц}$ – індекс середньої ціни реалізації
- за рахунок зміни обсягу реалізації	$\Delta ЧД_{опн} = \frac{ЧД_1}{I_{ц}} - ЧД_0$
Собівартість реалізованої продукції: - загальна зміна	$\Delta СРП_{заг} = СРП_1 - СРП_0$
- за рахунок зміни ціни	$\Delta СРП_{ц} = СРП_1 - \frac{СРП_1}{I_{ц}}$
- за рахунок зміни обсягу реалізації	$\Delta СРП_{опн} = \frac{СРП_1}{I_{ц}} - СРП_0$
Зміна інших операційних доходів	$\Delta ЧФР_{ДЮД} = ЮД_1 - ЮД_0$
Зміна адміністративних витрат, витрат на збут і інші операційні витрати*	$\Delta ЧФР_{ВЮД} = -[(AB_1 + BЗ_1 + IOB_1) - (AB_0 + BЗ_0 + IOB_0)]$
Зміна величини доходів від інвестиційної та фінансової діяльності	$\Delta ЧФР_{ДФД} = [(ДУК_1 + IФД_1 + ID_1) - (ДУК_0 + IФД_0 + ID_0)]$
Зміна витрат від інвестиційної та фінансової діяльності*	$\Delta ЧФР_{ВІФД} = -[(ВУК_1 + ФВ_1 + IB_1) - (ВУК_0 + ФВ_0 + IB_0)]$
Зміна величини сплаченого податку на прибуток*	$\Delta ЧФР_{ПП} = -(ПП_1 - ПП_0)$ $ПП_1, ПП_0$ – суми сплаченого податку на прибуток

* витрати є факторами зворотного впливу на чистий фінансовий результат підприємства, що враховується знаком «-» у відповідних моделях.

Завдання аналізу розподілу чистого прибутку полягає у виявленні відповідності між розподілом чистого прибутку та результатами роботи підприємства.

Важливою проблемою оптимального використання чистого прибутку є раціональний його розподіл між витратами на накопичення та споживання з урахуванням умов ринкової кон'юнктури. Підприємство самостійно визначає, яку частку чистого прибутку використати на накопичення, тобто капіта-

лізувати його з метою розширення обсягів виробництва або підприємницької діяльності, а яку направити на споживання, тобто на створення заохочувальних заходів та соціальний розвиток.

Розподіл прибутку визначається об'єктивними і суб'єктивними факторами. До об'єктивних належить зміна нормативно-правової бази відрахувань з прибутку за ставками оподаткування, зміна структури пільг в оподаткуванні, зміна граничних рівнів рентабельності при ціноутворенні.

Суб'єктивні – це зміни політики дивідендних виплат і реінвестування.

Напрями розподілу чистого прибутку зазначаються у статті чи установчих документах підприємства і можуть передбачати створення наступних фондів: резервного; фонду сплати дивідендів; фонду розвитку виробництва; фонду заохочення; фонду соціального розвитку та ін.

У процесі аналізу виявляються пропорції розподілу чистого прибутку та тенденції їх зміни протягом аналізованого періоду, тобто здійснюється структурний аналіз розподілу чистого прибутку в розрізі основних напрямів (виплата дивідендів, реінвестований прибуток, інші цілі).

Причинами виявлення змін в розподілі прибутку можуть бути:

- зміна прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства;
- зміна коефіцієнта відрахування з прибутку.

Суму розподіленого прибутку за відповідними напрямом (C_n) можна визначити як:

$$C_n = ЧП \times K_a, \quad (6.9)$$

де, $ЧП$ – чистий прибуток; K_a – коефіцієнт відрахування з прибутку за відповідним напрямом

6.3. Розрахунок показників рентабельності. Факторний аналіз показників рентабельності

Для характеристики ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, раціональності здійснення операцій використовують показники прибутковості або рентабельності.

Показники рентабельності характеризують відносну дохідність чи прибутковість, яка визначається у відсотках до витрат коштів чи майна.

Місце показників рентабельності у системі економічних категорій представлено на рис. 6.1.

Показники рентабельності об'єднують в такі групи:

I група – показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва й інвестиційних проектів;

II група – показники, що характеризують рентабельність продажів;

III група – показники, що характеризують прибутковість капіталу і його складових.

Рентабельність розраховується на основі валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку до оподаткування й чистого прибутку.

Вибір визначається цілями діагностики та прийнятою методикою розрахунків для окремих показників.

Рис. 6.1. Місце рентабельності в системі економічних категорій

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, доходність різних напрямків діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової), окупність витрат та інше. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, адже їх величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами. Їх використовують для оцінки діяльності підприємства і як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні.

Рентабельність (окупність) витрат – ділення прибутку на величину собівартості реалізованої продукції. Використовують при оцінці ефективності поточних витрат, їх окупності. Показує розмір прибутку на 100 грн. витрат реалізованої продукції чи виконаних робіт.

Рентабельність інвестиційних проектів – відношення отриманого чи очікуваного прибутку від проекту до суми інвестицій у даний проект.

Рентабельність реалізації (продажу) – ділення прибутку на суму отриманого доходу. Він характеризує ефективність операційної діяльності: скільки прибутку отримало підприємство з 1 грн. продажу.

Рентабельність основних засобів – ділення прибутку на середню вартість основних засобів. Показує розмір прибутку, який одержано на одиницю основних засобів.

Рентабельність оборотних активів – відношення прибутку до середньої вартості матеріальних оборотних активів. Показує скільки прибутку одержано з одиниці оборотних активів.

Рентабельність виробничої діяльності – співвідношення прибутку та обсягу виконаних робіт (наданих послуг). Показує розмір прибутку, що припадає на 100 грн. виконаних робіт (наданих послуг).

Рентабельність виробничих ресурсів – співвідношення обсягу прибутку із середньою вартістю основних і матеріальних оборотних активів. Показує розмір прибутку в розрахунку на одиницю основних засобів і матеріальних оборотних активів.

Рентабельність трудових ресурсів характеризується двома показниками:

1) *прибуток у розрахунку на одного робітника підприємства* – відношення суми прибутку до середньооблікової чисельності робітників;

2) *прибуток у розрахунку на 1 грн. витрат на оплату праці* – ділення суми прибутку на витрати на оплату праці.

Рентабельність всіх ресурсів – відношення прибутку до середньої вартості основних засобів, матеріальних оборотних активів та витрат на оплату праці.

Рентабельність капіталу (майна) – відношення прибутку до середньої вартості капіталу (майна), який знаходиться у розпорядженні підприємства. Характеризує прибуток у розрахунку на 100 грн. вартості усього майна.

Рентабельність власного капіталу – відношення прибутку до середнього розміру власного капіталу підприємства. Показує розмір прибутку, одержаний на 1 грн. власних коштів.

Рентабельність власного оборотного капіталу характеризує розмір прибутку в розрахунку на 100 грн. власного оборотного капіталу.

Рентабельність перманентного капіталу характеризує прибутковість використання капіталу, який знаходиться у тривалому розпорядженні. Величина перманентного капіталу – сума власного капіталу підприємства і довгострокових позикових коштів.

Рентабельність авансованого капіталу – ділення прибутку на середній розмір авансованого капіталу, під яким розуміють різницю між інвестованим капіталом та кредиторською заборгованістю.

Алгоритм розрахунку показників прибутковості (рентабельності) підприємства представлено в табл. 6.9).

Таблиця 6.9

Оцінка прибутковості (рентабельності) підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку показників
1	2
1. Середній розмір майна	ф.1 ряд. 1300 ((гр. 3+4) / 2)
2. Середній розмір власного капіталу	ф.1 ряд. 1495 ((гр. 3+4) / 2)
3. Середній розмір власного оборотного капіталу	ф.1 ряд. 1495 ((гр. 3+4) / 2) + ряд. 1595 ((гр. 3+4) / 2) – – ряд. 1095 ((гр. 3+4) / 2) або ф.1 ряд. 1195((гр. 3+4) / 2) – ряд. 1695 ((гр. 3+4) / 2)
4. Середній розмір перманентного капіталу	ф.1 ряд. 1495 ((гр. 3+4) / 2) + ряд. 1595 ((гр. 3+4) / 2) + + ряд. 1665 ((гр. 3+4) / 2)
5. Середній розмір авансованого капіталу	ф.1 ряд.(1900 ((гр. 3+4) / 2) – $\sum$ (ряд. 1610...1650) ((гр. 3+4) / 2)
6. Середній розмір матеріальних оборотних активів	ф.1 $\sum$ (ряд. 1101...1110 (гр. 3+4) / 2))
7. Середній розмір основних засобів	ф.1 ряд. 1010 ((гр. 3+4) / 2)
8. Вартість виробничих ресурсів	пок. 6 + пок. 7
9. Витрати на оплату праці	ф.1-ПВ
10. Вартість господарських ресурсів	пок. 8 + пок. 9
11. Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	ф.2 ряд.2000
12. Операційні витрати	ф.2 ряд.2550
13. Прибуток (збиток) до оподаткування	ф.2 ряд.2290 (2295)
14. Чистий прибуток (збиток)	ф.2 ряд.2350 (2355)
15. Прибутковість (рентабельність), %:	
15.1 Продажу	(пок. 13 : пок. 11) $\times$ 100%
15.2 Основних засобів	(пок. 13 : пок. 7) $\times$ 100%
15.3 Матеріальних оборотних активів	(пок. 13 : пок. 6) $\times$ 100%
15.4 Виробничих ресурсів	(пок. 13 : пок. 8) $\times$ 100%
15.5 Трудових ресурсів	(пок. 13 : пок. 9) $\times$ 100%

1	2
15.6 Всіх ресурсів	(пок. 13 : пок. 10) × 100%
15.7 Операційних витрат	(пок. 13 : пок. 12) × 100%
15.8 Активів	(пок. 14 : пок. 1) × 100%
15.9 Власного капіталу	(пок. 14 : пок. 2) × 100%
15.10 Власного оборотного капіталу	(пок. 14 : пок. 3) × 100%
15.11 Перманентного капіталу	(пок. 14 : пок. 4) × 100%
15.12 Авансованого капіталу	(пок. 14 : пок. 5) × 100%

Розрахунок показників рентабельності здійснюється за середньорічними показниками капіталу або майна. В окремих випадках, наприклад, факторний аналіз рентабельності, допускається їх розрахунок на початок та на кінець аналізованого періоду (табл. 6.10).

Таблиця 6.10

Характеристика показників рентабельності підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва й інвестиційних проектів		
Рентабельність виробничих витрат ($P_{вв}$)	$P_{вв} = \frac{\text{валовий прибуток (збиток)}}{\text{собівартість реалізованої продукції}}$	показує скільки валового прибутку (збитку) припадає на 1 грн. виробничих витрат. Необхідно зберігати тенденцію до зростання
Рентабельність операційних витрат ($P_{ов}$)	$P_{ов} = \frac{\text{валовий прибуток (збиток)}}{\text{операційні витрати}}$	характеризує рівень прибутку отриманого в результаті здійснення операційних витрат
Коефіцієнт окупності виробничих витрат ($K_{овв}$)	$K_{овв} = \frac{\text{чистий дохід від реалізації}}{\text{собівартості реалізованої продукції}}$	за скільки обертів окупаються витрати
Показники, що характеризують рентабельність продажів		
Рентабельність продажів (комерційна рентабельність) ($P_{пр}$)	$P_{пр} = \frac{\text{чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{чистий дохід від реалізації}}$	показує, наскільки ефективно й прибутково підприємство веде свою діяльність
Рентабельність реалізованої продукції ($P_{рр}$)	$P_{рр} = \frac{\text{валовий прибуток + інші операційні доходи - інші операційні витрати}}{\text{собівартість реалізованої продукції + адмін. витрати + витрати на збут}}$	характеризує рівень прибутковості операційної діяльності
Показники, що характеризують прибутковість капіталу і його складових		
Рентабельність сукупних активів (рентабельність сукупного капіталу, економічна рентабельність) ($P_{ск}$)	$P_{ск} = \frac{\text{фінансовий результат до оподаткування}}{\text{сума активів}}$	характеризує рівень прибутку, генерованого всіма активами підприємства, що перебувають у його використанні за балансом. Зменшення рівня рентабельності активів може свідчити про скорочення попиту на продукцію підприємства та про пере нагромадження активів
Рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність) ($P_{вк}$)	$P_{вк} = \frac{\text{чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{власний капітал}}$	характеризує рівень прибутковості власного капіталу, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів

1	2	3
Рентабельність виробничих активів ($P_{ва}$)	$P_{ва} = \frac{\text{чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{середньорічна вартість основних виробничих засобів і матеріальних оборотних коштів}}$	показує рівень прибутковості основних і оборотних виробничих активів

Залежно від виду прибутку, що використовується в процесі аналізу, виділяють валову, операційну й чисту рентабельність продажів.

Валова рентабельність продажів (коефіцієнт валового прибутку) показує ефективність виробничої діяльності і цінової політики підприємства.

Операційна рентабельність продажів характеризує здатність підприємства генерувати прибуток. Високий рівень даного показника вказує на те, що дохід зростає швидше, ніж операційні витрати.

Чиста рентабельність продажів характеризує ефективність всіх видів діяльності підприємства, відображає повний вплив структури капіталу й фінансування підприємства на його рентабельність.

Зміни у рівні показників рентабельності реалізації продукції можуть відбуватись під впливом змін структури реалізації продукції та індивідуальної рентабельності окремих видів продукції (робіт, послуг).

На зміну *рентабельності виробничих активів* ($P_{ва}$) впливають зміни рівнів фондівдачі та обертання матеріальних оборотних коштів, а також рентабельності (дохідності) обсягу реалізації продукції:

$$P_{ва} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОФВ} + \text{МОА}} = \frac{\frac{\text{ЧП}}{\text{ЧД}}}{\frac{\text{ОФВ}}{\text{ЧД}} + \frac{\text{МОА}}{\text{ЧД}}}, \quad (6.10)$$

де, ОФВ – вартість основних виробничих фондів; МОА – вартість матеріальних оборотних активів.

Перелічені коефіцієнти доцільно застосовувати для оцінювання ефективності використання прибутку в динаміці за ряд періодів. Результати аналізу дають змогу зробити висновок про можливості максимізації прибутку підприємства.

Для оцінки впливу факторів на рівень рентабельності найбільш широко використовується факторна модель, яка дозволяє визначити вплив зміни рентабельності продажів й оборотності активів на рівень рентабельності активів.

Факторна модель рентабельності активів ($P_{ск}$):

$$P_{ск} = \frac{\text{ЧП}}{\bar{A}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ЧД}} \times \frac{\text{ЧД}}{\bar{A}}, \quad (6.11)$$

де, $\bar{A}$ – середньорічна вартість активів підприємства.

На основі розглянутої моделі розроблена факторна схема *рентабельності власного капіталу*:

– трьох факторна модель – залежність рентабельності власного капіталу від структури капіталу, оборотності активів і чистої рентабельності продажів ($P_{ск}$):

$$P_{вк} = \frac{ЧП}{ВК} = \frac{ЧП}{ЧД} \times \frac{ЧД}{А} \times \frac{\bar{А}}{ВК}, \quad (6.12)$$

– чотирьох факторна модель – залежність рентабельності власного капіталу від частки чистого прибутку в загальній сумі прибутку до оподаткування, структури капіталу (мультиплікатора капіталу), оборотності активів і рентабельності продажів ($P_{вк}$):

$$P_{вк} = \frac{ЧП}{ВК} = \frac{ЧП}{П_{оп}} \times \frac{\bar{А}}{ВК} \times \frac{ЧД}{А} \times \frac{П_{оп}}{ЧД}, \quad (6.13)$$

де, $П_{оп}$ – прибуток підприємства до оподаткування.

За розрахунками впливу факторів на зміну показників прибутковості (рентабельності) підприємство може прийняти три рішення:

1) про забезпечення прибутковості діяльності (за рахунок зменшення витрат, підвищення цін на продукцію, послуг, які реалізуються; збільшення обсягу реалізації; перевищення темпів росту реалізації над темпами росту витрат; скорочення умовно-постійних витрат та інше);

2) про прискорення оборотності сукупних активів та їх складових частин (за рахунок нарощування обсягу реалізації; оптимізації розміру оборотних активів; скорочення розміру дебіторської заборгованості; реалізації або здачі в оренду основних засобів, які у даний момент часу не використовуються);

3) про покращення обох вищенаведених показників.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

1. Як показник рентабельності оборотного капіталу пов'язаний з рентабельністю реалізації та оборотністю оборотних активів?
2. Які показники рентабельності найважливіші?
3. Яка рентабельність активів у різних галузях?
4. Наведіть фактори рентабельності реалізації.
5. Наведіть фактори оборотності активів.
6. Які існують стандарти показників рентабельності?
7. Як проявляється дія фінансового левериджу за умови різних співвідношень рентабельності активів та рентабельності власного капіталу?
8. Коли виникає і в чому полягає негативний вплив від'ємної сили дії фінансового левериджу?

ТЕСТИ ЗА ТЕМОЮ 6

1. *Оберіть найбільш правильне визначення поняття «прибуток підприємства»:*
  - 1) різниця між витратами та доходами підприємства за звітний період;
  - 2) різниця між доходами та витратами підприємства;
  - 3) сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати;
  - 4) різниця між доходами від реалізації продукції та собівартості реалізованої продукції.
2. *Назвіть показники, які використовуються для розрахунку валового прибутку підприємства:*
  - 1) дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), собівартість реалізованої продукції;
  - 2) дохід від реалізації продукції, витрати на виробництво продукції, непрямі податки;
  - 3) податок на додану вартість, акцизний податок, інші вирахування з доходу;
  - 4) правильні відповіді 1), 3).

3. Чистий прибуток підприємства - це:

- 1) прибуток підприємства після сплати податків на прибуток, за землю і транспортні засоби;
- 2) прибуток, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток;
- 3) прибуток, що залишився у підприємства після сплати податку на прибуток і виплати дивідендів;
- 4) прибуток, що залишився у підприємства після сплати податку на прибуток і відшкодування витрат в результаті припинення діяльності.

4. Назвіть показники, якого буде достатньо для обчислення чистого фінансового результату підприємства:

- 1) прибуток підприємства, сплачений податок на прибуток, витрати і доходи від надзвичайних подій;
- 2) фінансовий результат (прибуток (збиток)) до оподаткування, податок на прибуток та прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування;
- 3) валовий прибуток підприємства, сплачений податок на прибуток, витрати і доходи від іншої діяльності;
- 4) загальний прибуток підприємства, сплачений податок на прибуток.

5. Які з наведених варіантів розрахунку відображають методику обчислення маржинального доходу:

- 1) чистий дохід від реалізації продукції за вирахуванням собівартості продукції;
- 2) чистий дохід від реалізації продукції за вирахуванням постійних витрат;
- 3) чистий дохід від реалізації продукції за вирахуванням змінних витрат;
- 4) валовий прибуток плюс постійні витрати.

6. Рівень рентабельності активів залежить від:

- 1) рентабельності продажу та оборотності необоротних активів;
- 2) рентабельності продажу та оборотності активів;
- 3) рентабельності продажу та коефіцієнта фінансової залежності;
- 4) рентабельності продажу та рентабельності власного капіталу.

7. Якщо операційна рентабельність реалізації не змінюється, а чиста в динаміці зменшується, то це може свідчити про:

- 1) підвищення податкових платежів;
- 2) зниження податкових платежів;
- 3) зменшення витрат на збут;
- 4) збільшення адміністративних витрат.

8. Якщо рентабельність активів більша від середнього рівня фінансових витрат, то з'являється:

- 1) позитивна дія операційного левериджу;
- 2) позитивна дія фінансового левериджу;
- 3) негативна дія операційного левериджу;
- 4) негативна дія фінансового левериджу.

9. Рентабельність власного капіталу доцільно визначати, виходячи із:

- 1) операційного прибутку;
- 2) чистого прибутку;
- 3) прибутку до оподаткування;
- 4) прибутку до сплати відсотків та податків.

10. Який із наведених показників рентабельності відображає ефективність використання майна підприємства:

- 1) рентабельність власного капіталу;
- 2) рентабельність активів;
- 3) рентабельність продажу;
- 4) рентабельність оборотних активів.